

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

«Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
Διαφθοράς του Οικονομικού και του Οργανωμένου
Εγκλήματος».

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Η σχέση του κρατικο-εταιρικού εγκλήματος με τη διαφθορά στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Η περίπτωση της πυρκαγιάς στο Μάτι Αττικής.

Νικόλαος Γιαννακοβίτης

Επιβλέπων Καθηγητής: Χρήστος Κουρούτζας

Βέροια, Ιούνιος 2025

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο/η συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του/της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του/της συγγραφέα/δημιουργού. Ο/Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Η σχέση του κρατικο-εταιρικού εγκλήματος με τη διαφθορά στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα. Η περίπτωση της πυρκαγιάς στο Μάτι Αττικής.

Νικόλαος Γιαννακοβίτης

Επιτροπή Κρίσης

Επιβλέπων Καθηγητής:

Χρήστος Κουρούτζας

Μέλος Σ.Ε.Π Ε.Α.Π

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Ευαγγελία Παππά

Μέλος Σ.Ε.Π Ε.Α.Π

Βέροια, Ιούνιος 2025

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να ερευνήσει το φαινόμενο της διαφθοράς με τις αρνητικές της συνέπειες τόσο στην κοινωνία όσο και στην οικονομία. Εξετάζονται οι μορφές που αυτή μπορεί να πάρει, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην πολιτική διαφθορά. Παράλληλα, εξετάζεται η σχέση της με το κρατικο-εταιρικό έγκλημα, το οποίο αναλύεται, για να αποκαλυφθούν οι κυριότερες αιτίες που το προκαλούν και δεν το περιορίζουν.

Στην Ελλάδα, η διαφθορά είναι ένα φαινόμενο που έχει παρουσία από την αρχή της δημιουργίας του ελληνικού κράτους. Η σχέση της με την εξουσία και τους κομματικούς μηχανισμούς είναι γνωστή στην κοινωνία, ενώ σημαντικές αποφάσεις, πολιτικές και οικονομικές επηρεάζονται από ενέργειες διαφθοράς. Έπειτα από αυτά τα στοιχεία διαφθοράς στην Ελλάδα, θα εξετασθεί το κρατικο-εταιρικό έγκλημα στη χώρα μας, αλλά και πως αυτό διαμορφώθηκε την περίοδο της οικονομικής κρίσης.

Η πυρκαγιά στο Μάτι Αττικής είναι μια τραγωδία που ορισμένα στοιχεία της που αφορούν τα αίτια που προκάλεσαν όλη αυτήν την καταστροφή, πιθανόν να έχουν χαρακτηριστικά κρατικο-εταιρικού εγκλήματος ή/και να είναι αποτέλεσμα διαφθοράς του κρατικού μηχανισμού. Η πιθανότητα αυτή εξετάζεται στο τελευταίο μέρος, όπως επίσης και η ποινική αντιμετώπιση που είχε το εν λόγω τραγικό γεγονός.

Λέξεις – Κλειδιά

Κρατικο-εταιρικό έγκλημα, διαφθορά, κρατικο-εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα, διαφθορά στην Ελλάδα, πυρκαγιά στο Μάτι Αττικής.

«The relationship between state-corporate crime and corruption in the public and private sectors. The case of the fire in Mati, Attica»

«Nikolaos Giannakovitis»

Abstract

This thesis attempts to investigate the phenomenon of corruption with its negative consequences on both society and the economy. The forms that it can take are examined, while particular emphasis is given to political corruption. Additionally, the relationship between corruption and state-corporate crime is examined and analyzed, to reveal the main causes that contribute to its persistence and prevent its limitation.

In Greece, corruption is a phenomenon that has been present since the beginning of the creation of the Greek state. Its connection to power and party mechanisms is well known in society, while important decisions, political and economic, are influenced by corrupt activities. After these elements of corruption in Greece, state-corporate crime in the country will be examined, along with how it evolved during the economic crisis.

The fire in Mati, Attica, is a tragedy in which certain elements concerning the causes that caused this entire disaster, may have characteristics of a state-corporate crime and/or be the result of corruption in the state apparatus. This possibility is examined in the final section, along with the criminal treatment of this tragic event.

Keywords

State-corporate crime, corruption, state-corporate crimes in Greece, corruption in Greece, fire in Mati, Attica.

Περιεχόμενα

Περίληψη	iv
Abstract.....	v
Περιεχόμενα	vi
Εισαγωγή	1
1. Διαφθορά	3
1.1 Έννοια και Ορισμός της διαφθοράς.....	5
1.1.1 Διαφθορά με τη στενή και την ευρεία έννοια	7
1.1.2 Συνέπειες της Διαφθοράς.....	8
1.2 Μορφές της Διαφθοράς.....	9
1.3 Πολιτική και γραφειοκρατική διαφθορά.....	12
2. Κρατικό – Εταιρικό Έγκλημα.....	20
2.1 Μορφές Κρατικό – Εταιρικού Εγκλήματος.....	26
2.2 Κρατικό – Εταιρικό Έγκλημα και Παγκοσμιοποίηση	27
2.3 Παράγοντες που ευνοούν το Κρατικό – Εταιρικό έγκλημα.....	29
2.3.1 Νομοθέτηση και εφαρμογή των νόμων.....	30
2.3.2 Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.....	31
3. Διαφθορά και Κρατικό – Εταιρικό Έγκλημα στην Ελλάδα.....	33
3.1 Η Διαφθορά στην Ελλάδα.....	33
3.2 Το κρατικο-εταιρικό έγκλημα στην Ελλάδα.....	35
4. Η περίπτωση της πυρκαγιάς στο Μάτι Αττικής.....	40
4.1 Οι αιτίες της τραγωδίας	41
4.2 Η σχέση της τραγωδίας με το κρατικο-εταιρικό έγκλημα	44
4.3 Στοιχεία διαφθοράς στην τραγωδία της πυρκαγιάς.....	47
4.4 Η εκδίκαση της υπόθεσης.....	50
Συμπεράσματα - Διαπιστώσεις	54
Βιβλιογραφία	56

Εισαγωγή

Η διαφθορά αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο που έχει εξαπλωθεί σε κάθε κράτος (Πρόντζας, 2018: 384), αλλά αυτό παρουσιάζεται στο καθένα από αυτά με διαφορετική μορφή, καθώς διαφορετικές είναι και οι αντιλήψεις που το κάθε ένα από αυτά έχει για την πολιτική, την οικονομία και την κοινωνία. Η έννοια της διαφθοράς είναι συνάρτηση του ποιος την ορίζει, ποιος χαρακτηρίζει μια πράξη ως διαφθορά και ποιο είναι το εύρος της αποδοχής της έννοιας αυτής (Πρόντζας, 2018: 389). Η διαφθορά είναι ένα πολύπλοκο φαινόμενο, που παίρνει πολλές μορφές σε κάθε κρατική οντότητα παγκοσμίως, ενώ έχει σοβαρό αντίκτυπο σε κάθε πολιτικοοικονομικό και κοινωνικό σύστημα (Πρόντζας, 2018: 391).

Εκτός από την έννοια της διαφθοράς ως ατομική απόκλιση, ο δομικός χαρακτήρας της αποτυπώνεται με περισσότερη ακρίβεια στα κρατικο-εταιρικά εγκλήματα (Stamouli, Gasparinatos, Kouroutzas, 2023: 263). Αυτά τα εγκλήματα, αποτέλεσμα «συνεργασίας» κράτους και επιχειρήσεων, σε πολλές περιπτώσεις, προκαλούν επικίνδυνες βλάβες στο σύνολο της κοινωνίας (Michalowski & Kramer, 2007: 200). Διαφθορά και κρατικο-εταιρικό έγκλημα θα μπορούσαν να είναι αιτίες για τις σοβαρές συνέπειες που είχε η πυρκαγιά στο Μάτι Αττικής ή η αιτία ήταν τα καταστροφικά ανθρώπινα λάθη σε μια τραγωδία όπου εκατόν τέσσερις άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους, σε μια από τις μεγαλύτερες τραγωδίες που έλαβαν χώρα στην Ελλάδα.

Έτσι, στο πρώτο μέρος της εργασίας θα αναλυθεί το φαινόμενο της διαφθοράς, η δυσκολία ενός γενικού ορισμού της αποδεκτή από όλους, αλλά και οι διάφοροι ορισμοί που έχουν δοθεί από διάφορες πλευρές. Επίσης προσδιορίζεται η έννοιά της και εξετάζονται οι διάφορες μορφές που μπορεί αυτή να πάρει. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην πολιτική διαφθορά, καθώς θεωρείται πολύ επιδραστική στις αποφάσεις της εξουσίας, ενώ έχει σημαντικότερες αρνητικές συνέπειες για το κοινωνικό σύνολο.

Στην επόμενη ενότητα εξετάζεται το κρατικο-εταιρικό έγκλημα, πως αυτό ορίζεται, πως ξεκίνησε η πρόσφατη ιστορία του, ποιες είναι οι μορφές που παίρνει ανάλογα με το πως συμμετέχει το κράτος, ενώ ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο πως η παγκοσμιοποίηση μπορεί να επηρεάσει και να είναι η αιτία διάπραξης τέτοιων εγκλημάτων. Στη συνέχεια αναπτύσσονται οι σημαντικότεροι παράγοντες που ευνοούν την πραγματοποίηση των κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων και γιατί αυτά σπάνια αποκαλύπτονται.

Μετά την ανάλυση των δύο αυτών φαινομένων, στην τρίτη ενότητα, εξετάζονται αυτά σε σχέση με τη διάπραξή τους στην Ελλάδα, ενώ στην τελευταία ενότητα, αναλύονται ορισμένα από τα στοιχεία του τραγικού συμβάντος της πυρκαγιάς στο Μάτι Αττικής ως πιθανό κρατικο-εταιρικό έγκλημα και ως αποτέλεσμα διαφθοράς. Δίνεται έμφαση στο γεγονός της μη λειτουργίας του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης και ποια θα μπορούσε να είναι η αιτία για αυτό, γίνεται λόγος για την άναρχη δόμηση της περιοχής και τις πιθανές συνέπειές της στο αποτέλεσμα της πυρκαγιάς, ενώ εξετάζεται και το αποτέλεσμα της ποινικής διαδικασίας έως σήμερα.

1. Διαφθορά

Το φαινόμενο της διαφθοράς αποτελεί ένα ανθρώπινο δημιούργημα που συναντάται σε παγκόσμια κλίμακα, σε όλες τις εποχές και σε όλους τους πολιτισμούς κατά τη διάρκεια των χρόνων (Πρόντζας, 2023: 15). Σε ορισμένες χώρες το πρόβλημα του φαινομένου είναι σοβαρότερο σε σχέση με κάποιες άλλες, καθώς ο βαθμός της διαφθοράς διαφέρει και αυτό οφείλεται στις διαφορετικές συνθήκες (κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές) που επικρατούν σε κάθε κράτος. Στη σύγχρονη εποχή, η διαφθορά συνδέεται άμεσα με τον κυριότερο στόχο που επικρατεί στην κοινωνία και είναι το κινήγι χρήματος και πλούτου και η προσπάθεια για τη συνεχόμενη αύξησή τους, με νόμιμους ή παράνομους τρόπους (Κουτζαμάνη, 2016: 730).

Οι παγκοσμιοποιημένες αγορές έχουν προκαλέσει και μία παγκοσμιοποίηση της διαφθοράς η οποία έχει επεκταθεί σε διεθνές επίπεδο. Η κατακόρυφη αύξηση των παγκόσμιων συναλλαγών στην οικονομία, έχει ως αποτέλεσμα και την αντίστοιχη αύξηση του χρήματος που «δαπανάται» σε πράξεις διαφθοράς. Τα χρηματικά αυτά ποσά που δίνονται σε κρατικούς υπαλλήλους ή σε υψηλόβαθμα στελέχη επιχειρήσεων στο πλαίσιο ενεργειών διαφθοράς, αποτελούν στην πλειοψηφία των περιπτώσεων ένα ποσοστό του κέρδους που αποκτάται. Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα μέτρα που παίρνονται από κυβερνήσεις και οργανισμούς για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, έχει οδηγήσει σε εξυπνότερες και πιο εξελιγμένες μεθόδους διαφθοράς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 584). Έρευνες για τη διαφθορά έχουν δείξει ότι αυτή αυξάνεται και δε μειώνεται, ενώ φαίνεται ότι το φαινόμενο αυτό συναντάται σε μεγαλύτερο βαθμό στο δημόσιο τομέα σε σχέση με τον ιδιωτικό (Πρόντζας, 2013: 39).

Μέχρι σήμερα δεν έχει αναπτυχθεί μια πλήρης και συνολική θεωρία για την έννοια της διαφθοράς. Τα κύρια προβλήματα για τον ορισμό της εντοπίζονται στο γεγονός ότι υπάρχει διαφορά όπως αυτή ορίζεται νομικά, όπως όταν επηρεάζει και επιδρά στη δημόσια διοίκηση ή όπως την αντιλαμβάνεται η κοινή γνώμη (Λάζος, 2005: 27). Στις μέρες μας, σε πράξεις διαφθοράς εμπλέκεται κάθε κοινωνική ομάδα ξεκινώντας από τη δημόσια διοίκηση, τις κάθε είδους οργανώσεις, τα πολιτικά κόμματα ανεξαρτήτου ιδεολογίας και φτάνοντας στις ιδιωτικές εταιρείες και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις (Καρκατσούλης, 2015: 46).

Οι διάφορες όψεις της διαφθοράς δεν είναι ίδιες σε όλο τον κόσμο, αλλά διαφοροποιούνται από χώρα σε χώρα. Κατά συνέπεια και οι τρόποι καταπολέμησής της ποικίλουν από

περιοχή σε περιοχή (Καρκατσούλης, 2015: 52). Σε κάποιες χώρες, η ύπαρξη της διαφθοράς έχει γίνει θεσμική, καθώς αποτελεί μία θεμελιωμένη συμπεριφορά μέσα στην κοινωνία και δεν είναι μία απλή ατομική παράτυπη ενέργεια. Η πλειοψηφία όσων θίγονται και επηρεάζονται αρνητικά από τη διαφθορά ανήκουν στα χαμηλότερα και φτωχότερα κοινωνικά στρώματα (Καρκατσούλης, 2015: 52).

Βασικά στοιχεία της διαφθοράς είναι αρχικά η ύπαρξη μιας σχέσης συναλλαγής ανάμεσα σε κάποιον που κατέχει εξουσία και ενεργεί (ή παραλείπει μια ενέργεια) παράτυπα και σε κάποιον που δίνει υλικά ή άλλα ανταλλάγματα και επωφελείται από την εν λόγω ενέργεια (Ράικος, 2006: 104). Έτσι, διαφθορά θεωρείται και μία παράλειψη ενέργειας με το ανάλογο αντάλλαγμα, όπως είναι η αποφυγή ελέγχων (πολεοδομικών ή φορολογικών) για τη διαπίστωση της τήρησης των νόμων (Ράικος, 2006: 87). Επίσης, ένα ακόμη στοιχείο είναι η απόπειρα συγκάλυψης που γίνεται για να μην αποκαλυφθούν οι πράξεις διαφθοράς (Ράικος, 2006: 104).

Φαινόμενα διαφθοράς μπορούν να εντοπιστούν σε μεγάλο βαθμό στις λειτουργίες της διοίκησης. Εξαιτίας διαφόρων γεγονότων συνέπεια του σύγχρονου τρόπου ζωής, της ανάπτυξης της τεχνολογίας και της παγκοσμιοποίησης της αγοράς, η κεντρική διοίκηση έχει «αναλάβει» και δραστηριότητες που αφορούν τον ιδιωτικοοικονομικό τομέα. Συνέπεια αυτού, μαζί με τις αυξανόμενες αρμοδιότητες του κρατικού μηχανισμού, την πολυπλοκότητα της δομής του και την έκδοση υπερβολικά πολλών νομοθετημάτων, είναι να αυξάνονται οι κίνδυνοι πραγματοποίησης μη νόμιμων ενεργειών από τα διοικητικά όργανα και να πολλαπλασιάζονται οι πιθανότητες διαφθοράς των κρατικών υπαλλήλων (Ράικος, 2006: 73).

Αποτέλεσμα των προσπαθειών της πολιτείας για την επίτευξη των κοινωνικοοικονομικών στόχων που θέτει, είναι η υπερπληθώρα νομοθετικών ρυθμίσεων όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά και η γενική και αόριστη διατύπωσή τους που στόχο έχουν τη διευκόλυνση της κοινωνικής πολιτικής (Ράικος, 2006: 78). Αυτό το γεγονός τείνει να οδηγήσει σε αυξημένη διακριτική ευχέρεια της διοίκησης, με αποτέλεσμα να διευρύνονται τα περιθώρια που δρουν τα διοικητικά όργανα σε κάθε μεμονωμένη περίπτωση (Ράικος, 2006: 79). Συνεπώς, σε τέτοιες καταστάσεις ευρείας διακριτικής ευχέρειας των οργάνων της διοίκησης, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να αυξηθεί η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση (Ράικος, 2006: 82).

Βασικό στοιχείο της διαφθοράς είναι ο σκοπός που έχει κάθε διοικητικό όργανο που ενεργεί αντίθετα από τα καθήκοντά του και ενάντια από το δημόσιο συμφέρον για την εξυπηρέτηση κάποιου τρίτου. Ένας τέτοιος σκοπός δεν είναι άλλος από την επιδίωξη των προσωπικών του συμφερόντων υλικών ή μη (Ράικος, 2006: 160). Στις σπουδαιότερες μορφές που παίρνει το φαινόμενο της διαφθοράς και προκαλούν τις σημαντικότερες αρνητικές συνέπειες στο μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας, είναι οι περιπτώσεις που τα εμπλεκόμενα στις πράξεις διαφθοράς μέρη δε βρίσκονται σε μια απλή μεταξύ τους ατομική σχέση, αλλά είναι καλά οργανωμένες ομάδες που διαπλέκονται μεταξύ τους με στόχο την απόκτηση αμοιβαίων υλικών ή άλλων πλεονεκτημάτων. Τέτοιες ομάδες μπορεί να βρίσκονται στις διάφορες επιχειρήσεις και διοικητικές δομές του δημοσίου, αλλά και του ιδιωτικού τομέα, καθώς και στα πολιτικά κόμματα. Η ύπαρξή τους φυσικά δεν έχει κάποια νομική υπόσταση και μπορούν να δημιουργηθούν μέσα στην κεντρική διοίκηση, σε ένα υπουργείο ή μέσα σε μια επιχείρηση (Λάζος, 2005: 65).

Πρέπει να σημειωθεί ότι πέρα από την επιδίωξη υλικών αγαθών, χρήματος, το μεγαλύτερο κέρδος της διαφθοράς είναι μάλλον οι διάφορες ευκαιρίες που παρουσιάζονται και θα παρουσιαστούν και προσβλέπουν σε όχι μόνο πρόσκαιρα, αλλά και μελλοντικά και διαρκή οφέλη. Οφέλη, τα οποία μπορεί να είναι οικονομικά και πολιτικά αυξάνοντας και πολλαπλασιάζοντας τις ευκαιρίες στο μέλλον για κοινωνική, οικονομική και πολιτική ανέλιξη (Λάζος, 2005: 65). Θα πρέπει να τονισθεί επίσης, ότι υπάρχει στενή σχέση της διαφθοράς με την πολιτική εξουσία, αφού μια ανεπαρκής και ανίκανη κυβέρνηση δημιουργεί και αυξάνει τη διαφθορά, ενώ μια καλή και ικανή κυβέρνηση υπονομεύεται από αυτήν (Πρόντζας, 2013: 43).

1.1 Έννοια και Ορισμός της διαφθοράς

Η έννοια της διαφθοράς, παρά το γεγονός ότι η ύπαρξή της παρατηρείται από τα αρχαία ακόμη χρόνια, δεν έχει προσδιοριστεί με σαφήνεια σε ένα γενικό ορισμό που να γίνεται αποδεκτός από όλους (Ράικος, 2006: 85), ενώ ούτε σε νομικά κείμενα δεν αναφέρεται κάποιος μοναδικός ορισμός (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 696). Αν και η διερεύνηση του φαινομένου της διαφθοράς πραγματοποιείται από πολλούς οργανισμούς και κυβερνητικές και μη οργανώσεις, ο κοινός αυτός ορισμός αποδεκτός από όλους, που θα συμπεριλαμβάνει όλες τις μορφές και τους τύπους της δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, η συνολική τυποποίησή της στη νομοθεσία δεν είναι δυνατόν να

πραγματοποιηθεί (Βιδάλη, 2017: 51). Έτσι, από τις διάφορες μορφές που παίρνει το φαινόμενο της διαφθοράς, κάποιες έχουν τυποποιηθεί ως παράνομες στο ποινικό δίκαιο, κάποιες άλλες είναι στο όριο του νόμιμου και του παράνομου, ενώ ένα σημαντικό πλήθος από πράξεις διαφθοράς είναι εντελώς ξένες με τη νομοθεσία και το ποινικό δίκαιο (Ράικος, 2006: 108).

Για τον ορισμό της, στις περισσότερες περιπτώσεις δίνεται έμφαση σε ενέργειες που γίνονται από πρόσωπα που κατέχουν μια δημόσια θέση, σε άλλες ο ορισμός επικεντρώνεται σε κύρια ζητήματα της οικονομικής θεωρίας (ζήτηση, προσφορά κ.ά.). ενώ μια τρίτη προσπάθεια ορισμού περιστρέφεται γύρω από το δημόσιο συμφέρον (Λάζος, 2005: 30). Ένα βασικό όμως χαρακτηριστικό της είναι ότι σχετίζεται με τα άτομα που έχουν διοικητικές θέσεις και κάποιας μορφής εξουσίας και δρουν αντίθετα από τα καθήκοντά τους προς όφελος διαφόρων άλλων συμφερόντων κυρίως ιδιωτικών (Ράικος, 2006: 85). Τα πρόσωπα που με τον τρόπο αυτό μέσω της διαφθοράς τους προκαλούν την ηθική κατάπτωση της κοινωνίας είναι οι φορείς δημόσιας εξουσίας (νομοθετικής ή δικαστικής), αλλά και οι διάφοροι κρατικοί υπάλληλοι φορείς κάποιας μορφής εξουσίας (Ράικος, 2006: 86).

Αν και δεν έχει υπάρξει μέχρι σήμερα ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της έννοιας της διαφθοράς, έχουν πραγματοποιηθεί προσπάθειες και δόθηκαν διάφοροι ορισμοί για τη διαφθορά, όπως αυτός της Διεθνούς Διαφάνειας που την περιγράφει ως την «κατάχρηση εξουσίας για ιδιωτικό κέρδος» (“What is corruption?”, 2025). Σε άλλη περίπτωση, η διαφθορά ορίζεται ως η «ιδιωτικοποίηση της δημόσιας πολιτικής», με την έννοια ότι τα ιδιωτικά συμφέροντα «εισβάλλουν» στις δημόσιες υπηρεσίες. Σε αυτήν την περίπτωση υποστηρίζεται επίσης, ότι μπορεί και πρέπει να θεωρείται διαφθορά και μια πράξη που δεν είναι παράνομη σύμφωνα με τη νομοθεσία, αλλά δεν είναι και ηθική (Kaufmann, 2005: 82). Ένας ακόμη ορισμός που δίνεται είναι αυτός του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), που αναφέρεται περισσότερο στη διαφθορά του δημοσίου και χαρακτηρίζει τη διαφθορά ως την (ενεργητική ή παθητική) κατάχρηση της εξουσίας των διορισμένων ή εκλεγμένων δημοσίων λειτουργών, με στόχο το ιδιωτικό τους οικονομικό ή μη οικονομικό κέρδος (Glossary of statistical terms, 2002: 106).

Στη «Σύμβαση του συμβουλίου της Ευρώπης για θέματα Αστικού Δικαίου περί Διαφθοράς» η οποία κυρώθηκε από τη χώρα μας με τον υπ’ αριθ. 2957/12-11-2001 νόμο ορίζεται η διαφθορά ως η έμμεση ή άμεση απαίτηση, υπόσχεση, παροχή ή αποδοχή κάποιου

ωφελήματος που επηρεάζει τη σωστή εκτέλεση των καθηκόντων ή τη στοιχειώδη συμπεριφορά του εμπλεκόμενου και λήπτη του δώρου (Νόμος 2957/2001, άρθρο 2). Ένας γενικότερος ορισμός περιγράφει τη διαφθορά ως τη διαστρέβλωση των κανόνων που λειτουργούν οι δημόσιοι θεσμοί, η οποία δημιουργείται με τη μεσολάβηση μιας αθέμιτης, παράνομης και αδιαφανούς συνδιαλλαγής προς εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων. Στο φαινόμενο της διαφθοράς, εμπεριέχεται επίσης η εκτός νόμου διαχείριση κάθε μορφής εξουσίας, την οποία καταχράται ο δημόσιος λειτουργός με οικονομικά ή και με μη οικονομικά ανταλλάγματα (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019: 187). Έτσι, φαινόμενα διαφθοράς υπάρχουν όχι μόνο σε περιπτώσεις που αποκαλύπτεται δωροδοκία – δωροληψία δημόσιων λειτουργών με οικονομικό αντάλλαγμα, αλλά και σε περιπτώσεις που το αντάλλαγμα δεν είναι οικονομικό, αλλά μια υπόσχεση για το παρόν ή το μέλλον, προς το δημόσιο λειτουργό, για να πραγματοποιήσει μια ενέργεια, μια πράξη που γίνεται για να εξυπηρετήσει συμφέροντα προσωπικών και πολιτικών φίλων, συγγενών, προσώπων της οικονομικής ελίτ (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019: 187).

Παρά το γεγονός όμως ότι δεν υπάρχει ένας σαφής ορισμός της διαφθοράς, οι συνέπειές της γίνονται φανερές και προκαλούν μεγάλα προβλήματα στην κοινωνία και την οικονομία όπως είναι η φτώχεια, η καταστροφή του περιβάλλοντος, καθώς και τη διάβρωση της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας γενικότερα (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 696). Επίσης, προκαλεί κρίση εμπιστοσύνης στην κοινωνία, αποδυναμώνει τους δημοκρατικούς θεσμούς, θέτει εμπόδια στην οικονομική ανάπτυξη, ενώ παράλληλα αυξάνει τις κοινωνικές ανισότητες και επιδεινώνει τη φτώχεια. Η αντιμετώπιση της διαφθοράς μπορεί να γίνει μόνο αν γίνει κατανοητός ο τρόπος που αυτή λειτουργεί, καθώς και οι παράγοντες που επιτρέπουν τη λειτουργία της (“What is corruption?”, 2025).

1.1.1 Διαφθορά με τη στενή και την ευρεία έννοια

Η έννοια της διαφθοράς μπορεί να προσεγγιστεί είτε με μια ευρεία έννοια είτε με μια στενή έννοια η οποία στηρίζεται στο νόμο. Έτσι, υπό την στενή έννοια, τυποποιώντας ορισμένες μορφές διαφθοράς ως εγκληματικές και παράνομες στο ποινικό δίκαιο, η διάπραξή τους μπορεί χαρακτηριστεί ως διαφθορά (Ράικος, 2006: 93). Συνεπώς, μέσα από την συγκεκριμενοποίηση των συμπεριφορών που ο νόμος ορίζει με σαφήνεια μια ενέργεια χαρακτηρίζεται ως πράξη διαφθοράς (Ράικος, 2006: 94). Όσον αφορά τη διαφθορά με τη

στενή έννοια του όρου στη δημόσια διοίκηση, αυτή είναι η τυποποίηση σε νόμο των ενεργειών όπου ο έχων δημόσια εξουσία επωφελούμενος τη θέση που κατέχει ζητάει ή του δίνονται διαφόρων ειδών υλικά ή μη πλεονεκτήματα (Ράικος, 2006: 95).

Ως ένας σχετικά πλήρης ορισμός της διαφθοράς υπό τη στενή αυτή έννοια, ο οποίος αναφέρεται περισσότερο στη δωροδοκία ως μορφή διαφθοράς, είναι αυτός που δόθηκε στη «Σύμβαση αστικού δικαίου για τη διαφθορά» το 1999 από το Συμβούλιο της Ευρώπης. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι *«ως διαφθορά νοείται η απαίτηση, προσφορά, παροχή ή αποδοχή, αμέσως ή εμμέσως, δώρου ή οποιουδήποτε άλλου μη προσήκοντος ωφελήματος ή υπόσχεσης ενός τέτοιου ωφελήματος, που επηρεάζει την ορθή εκτέλεση καθήκοντος ή την απαιτούμενη συμπεριφορά του λήπτη του δώρου ή του μη προσήκοντος ωφελήματος ή της υπόσχεσης ενός τέτοιου ωφελήματος»* (Ράικος, 2006: 97). Ένα σοβαρό όμως μειονέκτημα της προσέγγισης αυτής είναι το γεγονός ότι μένουν έξω από την έννοια της διαφθοράς κάποιες μορφές της, οι οποίες είναι φανερά και από πολλές απόψεις κοινωνικά και ηθικά καταδικαστέες, αλλά δεν τυποποιούνται σε νόμο και δε μπορούν να χαρακτηριστούν ως πράξεις διαφθοράς (Ράικος, 2006: 99).

Η προσέγγιση με την ευρεία έννοια, ορίζει τη διαφθορά ως κατάχρηση κυρίως δημόσιας εξουσίας με σκοπό την απόκτηση ιδιωτικού κέρδους. Στην περίπτωση αυτή συναλλάσσεται το πρόσωπο που κατέχει κάποιας μορφής εξουσία στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα με τρίτους, ενεργώντας αντίθετα και παραβαίνοντας τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητές του, με στόχο την απόκτηση υλικού ή μη οφέλους για το ίδιο ή κάποιον τρίτο (Ράικος, 2006: 101). Συνεπώς υπό αυτήν την έννοια, ως διαφθορά μπορεί να χαρακτηριστεί κάθε πράξη που έρχεται σε αντίθεση με τα καθήκοντα του δημόσιου οργάνου, παραβαίνοντας κανόνες προς όφελος ιδιωτικών προσωπικών συμφερόντων και πλεονεκτημάτων (Ράικος, 2006: 102).

1.1.2 Συνέπειες της Διαφθοράς

Η διαφθορά προκαλεί μειωμένες ιδιωτικές επενδύσεις, χαμηλή αποτελεσματικότητα των δημόσιων επενδύσεων, την αλλοίωση του ανταγωνισμού με συνέπεια την αύξηση των ολιγοπωλίων και των μονοπωλίων, την αύξηση των κρατικών ελλειμμάτων. Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η χαμηλή οικονομική ανάπτυξη (Πρόντζας, 2013: 84). Τα στοιχεία σε παγκόσμια κλίμακα έχουν δείξει ότι υπάρχει σύνδεση της μεγάλης διαφθοράς με τη χαμηλή οικονομική ανάπτυξη (Πρόντζας, 2013: 40). Όταν η διαφθορά φθάνει σε υψηλά επίπεδα,

έχει ερευνηθεί και υποστηρίζεται ότι αυτό συμβάλλει στη μείωση της της οικονομικής ανάπτυξης λόγω του γεγονότος ότι επηρεάζεται αρνητικά το επενδυτικό κλίμα (Dimant & Tosato, 2017: 346), η ποιότητα των επενδύσεων είναι πολύ χαμηλή και οι οικονομικοί πόροι κατανέμονται λανθασμένα λόγω λανθασμένων κινήτρων (Dimant & Tosato, 2017: 347).

Η διαφθορά έχει σημαντικές αρνητικές συνέπειες για την κοινωνία, καθώς πολλές φορές θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια των πολιτών. Αυτό μπορεί να συμβεί μετά από μια μη τήρηση οικοδομικών ή άλλων κανόνων που ήταν αποτέλεσμα πράξεων διαφθοράς (Amundsen, 1999: 19). Έρευνες έχουν δείξει ότι θεωρείται ότι υπάρχει πολιτική νομιμότητα όταν δεν υπάρχει διαφθορά, κάτι που σημαίνει ότι όπου υπάρχει διαφθορά σε μεγάλη έκταση, η πολιτική νομιμότητα φθίνει (Dimant & Tosato, 2017: 348).

Επίσης, η διαφθορά προκαλεί την αρνητική γνώμη και αντίληψη της κοινωνίας για τις δημόσιες υποθέσεις και ταυτόχρονα μειωμένη εμπιστοσύνη για την πολιτική, ενώ οι αξίες της κοινωνίας και οι κανόνες της υπεισέρχονται σε μεγάλη και σοβαρή κρίση (Dimant & Schulte, 2016: 54). Η διαφθορά έχει σοβαρές συνέπειες για την κοινωνία και την οικονομία, καθώς παράγει ανισότητες, προσβάλλει τα ανθρώπινα δικαιώματα, ευτελίζει τους θεσμούς, απομυζεί κρατικούς οικονομικούς πόρους, αλλοιώνει τον υγιή ανταγωνισμό και εν τέλει συνιστά απειλή ακόμη και για τη λειτουργία της δημοκρατίας (Τέντες, 2016: 721).

Για την καταπολέμηση του φαινομένου της διαφθοράς, κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη πρώτα απ' όλα μιας ειλικρινούς πολιτικής βούλησης από όλο το πολιτικό σύστημα. Θα πρέπει όλοι να σταθούν μακριά από ιδεολογικές εμμονές και μικροκομματικές σκοπιμότητες. Επίσης, η συμμετοχή των πολιτών και όλης της κοινωνίας γενικότερα στις προσπάθειες αντιμετώπισης της διαφθοράς είναι επιβεβλημένη, καθώς με την απουσία τους, κάθε προσπάθεια αντιμετώπισής της, όσο οργανωμένη και λεπτομερής και να είναι, θα οδηγηθεί στην αποτυχία (Τέντες, 2016: 722).

1.2 Μορφές της Διαφθοράς

Υπάρχουν πολλές μορφές της διαφθοράς που σχετίζονται με το πως αυτή εμφανίζεται, ποιο είναι το αντικείμενό της, ποια έκταση παίρνει, ποιο πρόσωπο ενεργεί, ποιος είναι ο αντικειμενικός στόχος. Εντελώς περιληπτικά για κάποιες και εκτενέστερα για κάποιες άλλες θα αναφερθούν μερικές τέτοιες μορφές (Ράικος, 2006: 164), όπως είναι η ενεργητική

ή παθητική διαφθορά, η μεγάλη ή η μικρή, η δομική ή περιστασιακή και η διαφθορά του ιδιωτικού ή του δημόσιου τομέα. Η μορφή της πολιτικής και γραφειοκρατικής διαφθοράς θα εξεταστεί στην επόμενη ενότητα.

Μια πρώτη διάκριση είναι αυτή της ενεργητικής και της παθητικής έννοιας της διαφθοράς. Στα τουλάχιστον δύο πρόσωπα που συμμετέχουν, το ένα δίνει την «προσφορά» (ενεργητική) και το άλλο τη δέχεται (παθητική πλευρά). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της δωροδοκίας ως έγκλημα διαφθοράς. Ακόμη και τυποποιημένα, στο ποινικό δίκαιο, υπάρχει η έννοια της ενεργητικής δωροδοκίας όπου ο δράστης δίνει το «δώρο» και της παθητικής δωροδοκίας που ο δράστης το δέχεται. (Ράικος, 2006: 164).

Μια άλλη διάκριση είναι αυτή που σχετίζεται με την έκταση της διαφθοράς, αν αυτή είναι μεγάλη ή μικρή και σχετίζεται με το πόσο μεγάλα είναι τα ανταλλάγματα. Η διαφθορά μπορεί να είναι μικρής έκτασης με «απλές εξυπηρετήσεις» και παράτυπες ενέργειες από διοικητικούς υπαλλήλους χαμηλότερων ιεραρχικών κλιμακίων και μπορεί να είναι μεγάλης έκτασης διαφθορά, προσώπων που βρίσκονται σε ιεραρχικά ανώτερες θέσεις και αφορά υψηλού οικονομικού αντικειμένου υποθέσεις (Ράικος, 2006: 86).

Μεγάλη διαφθορά συνήθως χαρακτηρίζονται οι περιπτώσεις που εμπλέκονται συναλλαγές από μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους με την κρατική διοίκηση και το πολιτικό σύστημα (Ράικος, 2006: 165). Στη μεγάλη διαφθορά αναφέρονται και οι πράξεις που πραγματοποιούνται από πρόσωπα που ανήκουν στα ανώτερα κλιμάκια της πολιτικής, τα οποία επωφελούμενα την πολιτική τους δύναμη πραγματοποιούν παράτυπες κυρίως οικονομικές συναλλαγές προς όφελός τους. Παρά το γεγονός ότι οι πολιτικές και κυβερνητικές αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται για το κοινό καλό, εντούτοις πολλές αποφάσεις παίρνονται με αποκλειστικό στόχο τη διατήρηση της εξουσίας τους (Jain, 2001: 73). Στην περίπτωση αυτή, οι ενέργειες διαφθοράς πραγματοποιούνται από τα υψηλόβαθμα κρατικά και κυβερνητικά στελέχη που έχουν λόγο στις αποφάσεις, προκαλώντας τη διαστρέβλωση της κυβερνητικής πολιτικής και γενικότερα της κρατικής λειτουργίας. Με αυτόν τον τρόπο, εκμεταλλευόμενοι τις πολιτικές αυτές, εξυπηρετούν ιδιωτικά και προσωπικά συμφέροντα σε βάρος των δημοσίων (“What is public sector corruption”, 2011).

Ανάλογα σε ποιο τομέα πραγματοποιούνται οι πράξεις διαφθοράς, στον ιδιωτικό ή στο δημόσιο τομέα, γίνεται μία ακόμη διάκριση της διαφθοράς (Ράικος, 2006: 166). Οι περισσότερες αναφορές που γίνονται για την έννοια της διαφθοράς, έχουν στο επίκεντρό

τους το δημόσιο τομέα (Λάζος, 2005: 71). Παρά το γεγονός αυτό όμως, το φαινόμενο της διαφθοράς έχει αναπτυχθεί σε σημαντικό βαθμό και στον ιδιωτικό τομέα, στις επιχειρήσεις. Στις αναπτυγμένες χώρες, αυτής της μορφής η διαφθορά (Λάζος, 2005: 71) είναι μεγαλύτερη από τη διαφθορά που εμπλέκονται ιδιώτης με δημόσιο λειτουργό (Λάζος, 2005: 72).

Έτσι, φαινόμενα διαφθοράς υπάρχουν και στον ιδιωτικό τομέα, όπου οι επιχειρήσεις λειτουργώντας σε περιβάλλον έντονου ανταγωνισμού «συμμετέχουν» σε τέτοια φαινόμενα είτε ενεργητικά είτε παθητικά (Ράικος, 2006: 87). Η διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα, στο χώρο των επιχειρήσεων, περιλαμβάνει μια ποικιλία ενεργειών και συμπεριφορών. Πρωταρχική πράξη διαφθοράς είναι η προσφορά από τις διοικήσεις των επιχειρήσεων υλικών ή μη υλικών ανταλλαγμάτων προς διοικητικά όργανα του δημοσίου για την εξασφάλιση πλεονεκτημάτων που σχετίζονται με συναλλαγές με το δημόσιο. Τέτοιες συναλλαγές μπορεί να είναι η κάθε μορφής άδειες που απαιτούνται από τις επιχειρήσεις ή οι διάφορες προμήθειες του δημοσίου.

Σημαντικές ενέργειες διαφθοράς βρίσκονται ακόμη από την αρχή της λειτουργίας των επιχειρήσεων, καθώς μέσω της δωροδοκίας γίνεται προσπάθεια να αποκτηθεί πλεονέκτημα όσον αφορά τις προμήθειες ή την απόκτηση δανείων (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2012: 38). Η αύξηση δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης σε πολλές χώρες, αυξάνει ταυτόχρονα και τις πιθανότητες διαφθοράς, καθώς δρώντας σε ένα άγνωστο περιβάλλον προσπαθούν μέσω των πράξεων διαφθοράς να κερδίσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στο νέο αυτό περιβάλλον (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2012: 39). Έτσι, στην έννοια της διαφθοράς περιλαμβάνονται εκτός από τη δωροδοκία, και η παροχή υλικών ή μη αγαθών για την απόκτηση «*ευνοϊκού κλίματος*» (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 697).

Μια σημαντική διάκριση της διαφθοράς είναι και αυτή μεταξύ της δομικής και της περιστασιακής διαφθοράς. Η περίπτωση της δομικής διαφθοράς είναι μια πιο σύνθετη και σοβαρή μορφή του φαινομένου που επεκτείνεται πέρα από μια απλή οικονομική συναλλαγή. Σε αυτή τη μορφή της διαφθοράς (Ράικος, 2006: 166) υπάρχει μια συνεχόμενη ροή εξυπηρετήσεων όχι μόνο οικονομικών, αλλά και πολιτικών και κοινωνικών που έχουν τη βάση τους στις σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην κοινωνία και επεκτείνεται και διαρκεί μεγάλο χρονικό διάστημα. Η περίπτωση της περιστασιακής διαφθοράς αντίθετα, αφορά σποραδικές ενέργειες διαφθοράς και δεν οδηγεί σε μακροχρόνια αρνητικά αποτελέσματα (Ράικος, 2006: 167).

1.3 Πολιτική και γραφειοκρατική διαφθορά

Μία εξίσου σημαντική διάκριση της διαφθοράς είναι και αυτή της πολιτικής και της γραφειοκρατικής διαφθοράς. Στην πολιτική διαφθορά, «συμμετέχει» μέρος του πολιτικού συστήματος σε αντίθεση με την γραφειοκρατική διαφθορά που εμπλέκονται διοικητικά όργανα της πολιτείας (Ράικος, 2006: 167).

Υπάρχουν περιπτώσεις διαφθοράς που κρατικοί υπάλληλοι παρέχοντας υπηρεσίες που δικαίως πρέπει να προσφερθούν στους πολίτες, «διεκδικούν» προσωπικό όφελος, αλλά και περιπτώσεις που προσφέρονται υπηρεσίες και παροχές που δεν είναι σύμφωνες με τους νόμους, αλλά δίνονται έναντι κάποιου ανταλλάγματος. Επίσης, διαφθορά υπάρχει και στην περίπτωση που το κρατικό όργανο σύμφωνα με το νόμο πρέπει να προχωρήσει σε συγκεκριμένες ενέργειες, αλλά αυτό δεν τις πραγματοποιεί κατά παράβαση των καθηκόντων του. Επίσης, πρόκειται για περίπτωση διαφθοράς όταν αντίθετα από την ισχύουσα νομοθεσία και με κάποιο οικονομικό ή άλλο αντάλλαγμα, το διοικητικό όργανο εκδίδει κάποια άδεια για τη λειτουργία μιας επιχείρησης ή για την παράνομη, ανεξέλεγκτη και αυθαίρετη ανέγερση οικοδομής (Ράικος, 2006: 86).

Το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένας ορισμός της διαφθοράς αποδεκτός από όλους, έχει οδηγήσει σε ορισμούς που περιορίζουν τη διαφθορά στις εγκληματικές πράξεις που τυποποιούνται στην ποινική νομοθεσία. Σε τέτοιους ορισμούς που έχουν δοθεί, τις περισσότερες φορές καλύπτεται η δωροδοκία και κάποιες άλλες μορφές της διαφθοράς, αλλά δεν καλύπτονται ενέργειες διαφθοράς που είναι κοινωνικά και ηθικά καταδικαστέες, αντιληπτές από όλους ως πράξεις διαφθοράς, αλλά δε χαρακτηρίζονται ως εγκληματικές στο ποινικό δίκαιο. Έτσι, στην έννοια της διαφθοράς συμπεριλαμβάνονται και κάποιες συμπεριφορές που δεν αποτελούν ποινικά αδικήματα ή και κάποιες συμπεριφορές που αν και υπάρχουν ως αδικήματα στο νόμο, εντούτοις δεν έχει προβλεφθεί να τυποποιηθούν όλες οι πλευρές τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις, που τυπικά δεν παραβιάζεται κάποιος κανόνας, που το ιδιωτικό και προσωπικό συμφέρον είναι πάνω από το δημόσιο, γίνονται, μέσω των κοινωνικών σχέσεων, ενέργειες για να εξασφαλιστεί η πρόσβαση στην εξουσία (Μαντζούφας, 2011).

Μέσα από ένα τέτοιο πλέγμα διαπλοκής και σχέσεων, δημιουργείται η πολιτική διαφθορά, η οποία δεν είναι ένα συγκυριακό, ευκαιριακό και στιγμιαίο φαινόμενο, αλλά αποτελεί βασικό στοιχείο του πολιτικοοικονομικού συστήματος. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, ο κάθε πολιτικός, μέσα σε μια κοινωνία που η επιτυχία του ατόμου είναι το υπέρτατο αγαθό, «εκμεταλλεύεται» το μηχανισμό του κράτους για την προώθηση των ατομικών του συμφερόντων. Κάτω από αυτές τις συνθήκες δεν είναι εφικτό η πολιτική διαφθορά στο σύνολό της να θεωρηθεί ως παράνομη βάσει ποινικού νόμου, σε μια περίοδο που μεγάλο πλήθος λειτουργιών του δημοσίου, κυρίως οι ελεγκτικές, περνούν στον ιδιωτικό τομέα, συχνά κάτω από αδιευκρίνιστες συνθήκες. Επίσης, μελέτες έχουν δείξει ότι ακόμη και οι έλεγχοι στην οικονομική κατάσταση και παρουσία των πολιτικών προσώπων δε βοηθούν στην καταπολέμηση της διαφθοράς (Μαντζούφας, 2011).

Η πολιτική διαφθορά πολλές φορές ορίζεται ως η συναλλαγή που πραγματοποιείται ανάμεσα σε φορείς του δημοσίου με ιδιώτες, μέσω της οποίας, τα συλλογικά δημόσια αγαθά γίνονται παράνομα προσωπικά ιδιωτικά κέρδη. Θα πρέπει να διευκρινιστεί βέβαια, ότι οι φορείς του δημοσίου που συμμετέχουν σε τέτοιες συναλλαγές, είναι αυτοί που κατέχουν υψηλές θέσεις, έχουν λόγο στη λήψη των αποφάσεων και χρησιμοποιούν την πολιτική τους δύναμη για την αύξηση της εξουσίας και της ατομικής περιουσίας τους με όχι νόμιμα μέσα. Μια τέτοια μορφή διαφθοράς, πέρα από το γεγονός ότι προκαλεί προβλήματα στην οικονομία, δεν είναι μόνο μια παρέκκλιση από το νόμο και τους κανόνες, αλλά πολλές φορές οδηγεί σε εκφυλισμό των θεσμών διακυβέρνησης και γενικότερα στην παρακμή ολόκληρου του πολιτικού συστήματος. Στις πράξεις πολιτικής διαφθοράς, οι νόμοι δεν εφαρμόζονται ή ακόμη χειρότερα νομοθετούνται κανόνες που ευνοούν τα συμφέροντα των ενεργούντων τέτοιες πράξεις διαφθοράς (Amundsen, 1999: 3).

Όπως έχει επισημανθεί και στην περίπτωση της δομικής διαφθοράς, η σοβαρότερη ίσως μορφή του φαινομένου δε στέκεται μόνο σε «απλές» και πρόσκαιρες συναλλαγές, αλλά συμπεριλαμβάνει συνεχόμενες ενέργειες και πράξεις διαφθοράς που βασίζονται στις κοινωνικές σχέσεις. Στην περίπτωση αυτή τα εμπλεκόμενα μέρη δεν έχουν μόνο ως στόχο το άμεσο όφελός τους, αλλά στοχεύουν στη ανάπτυξη συνεχόμενου οφέλους μέσα από ένα πλέγμα οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων. Έτσι, οι ενέργειες που γίνονται και οι συναλλαγές που πραγματοποιούνται δεν είναι περιστασιακές, έχουν διάρκεια στο χρόνο, ενώ είναι περισσότερο σύνθετες και πολύπλοκες (Ράικος, 2006: 568).

Ο αντικειμενικός σκοπός σε πολλές περιπτώσεις διαφθοράς δεν είναι πάντα το υλικό, το χρηματικό όφελος, αλλά διάφορα άλλα πλεονεκτήματα. Αυτά μπορεί να είναι οι διάφορες «εξυπηρετήσεις» που πραγματοποιούνται και οδηγούν σε ευνοϊκή μεταχείριση σε οργανισμούς του δημοσίου, όταν δηλαδή χρησιμοποιούνται οι διάφορες διασυνδέσεις που υπάρχουν με το πολιτικό σύστημα, ώστε να επιτευχθεί μια έκνομη ενέργεια όπως μια μετάθεση ή μια πρόσληψη στο δημόσιο. Τέτοια πλεονεκτήματα, όπως αυτά της ευνοϊκής μεταχείρισης σε φορείς του δημοσίου, «εξοφλούνται» όχι με χρήμα, αλλά με την υπόσχεση και την υποχρέωση μελλοντικής ψήφου (Καλλίρης, 2016: 800).

Τέτοιας μορφής διαφθορά είναι οι περιπτώσεις όπου οι φορείς δημόσιας ή πολιτικής εξουσίας έρχονται σε συμφωνία με τρίτους για την ευνοϊκότερη αντιμετώπισή τους σε οικονομικά ή άλλα θέματα που τους αφορούν και πάντοτε με το ανάλογο χρηματικό ή άλλο αντάλλαγμα. Όλες αυτές οι εξυπηρετήσεις που συμφωνούνται και εκτείνονται σε βάθος χρόνου, μπορεί να είναι η παροχή πληροφοριών που δίνουν σημαντικό πλεονέκτημα στους τρίτους, κάτι που δε θα το είχαν αν δεν συμμετείχαν σε τέτοιου είδους ενέργειες (Ράικος, 2006: 569).

Τέτοιες «διαπλεκόμενες» σχέσεις πλήττουν τις αξίες τις κοινωνίας, διεισδύουν στις λειτουργικές δομές της πολιτικής εξουσίας, «μολύνοντας» το κράτος, την κυβέρνηση, τη διοίκηση. Η διαπλοκή αυτή μαζί με τις πελατειακές σχέσεις αποτελούν μορφές διαφθοράς που παίζουν σημαντικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις διαμορφώνοντας πολλές φορές τις πολιτικές απόψεις του εκλογικού σώματος. Το πλέγμα αυτών των σχέσεων επηρεάζουν με ποικίλους τρόπους τη διεκδίκηση θέσεων κρατικής εξουσίας, όπως και την άσκηση αυτής. Επίσης, δημιουργούνται σχέσεις διαπλοκής ανάμεσα σε πολιτικά και οικονομικά κέντρα εξουσίας, επηρεάζοντας την αμερόληπτη λειτουργία κομμάτων και πολιτικής εξουσίας, αποτρέποντας ουσιαστικά την ελεύθερη πολυφωνία που θα πρέπει να συνοδεύει αυτούς τους θεσμούς (Ράικος, 2006: 570). Έτσι, όταν σε ένα πολιτικό κόμμα το οποίο είναι ο συνδετικός κρίκος του κράτους με την κοινωνία, πλήττεται η δημοκρατική και αμερόληπτη λειτουργία του, τότε θίγεται σε μεγάλο βαθμό κάθε πολιτική και κομματική δράση και κατά συνέπεια και το δημοκρατικό πολίτευμα (Ράικος, 2006: 571).

Πολλές φορές γίνεται λόγος ότι η πολιτική διαφθορά επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το πολιτικό σύστημα και τις κυβερνητικές αποφάσεις, αφού αυτές παίρνονται κατόπιν συναλλαγής. Τα αντικείμενα της συναλλαγής, εκτός από υλικά, μπορεί να είναι και μη υλικά. Συχνά, συγγενικά ή φιλικά πρόσωπα που βρίσκονται δίπλα σε όσους είναι μέλη της

κυβέρνησης ασκούν επιρροή στις κυβερνητικές αποφάσεις. Μέσα από τέτοια φαινόμενα διαφθοράς, ανταλλάσσεται χρήμα, για την κάλυψη της εκλογικής δαπάνης και όχι μόνο, με συγκεκριμένες πολιτικές αποφάσεις, κάτι που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η κάθε κυβερνητική πολιτική επηρεάζεται στο μέγιστο βαθμό από τα ισχυρά οικονομικά κέντρα που διαθέτουν πλούτο και με αυτόν τον τρόπο «επιβάλουν» τις θέσεις τους, οι οποίες στη συνέχεια γίνονται και θέσεις της κρατικής εξουσίας (Ράικος, 2006: 572).

Η πολιτική διαφθορά θα μπορούσε να ειπωθεί πως είναι η έκνομη ή παράτυπη σχέση, η διαπλοκή της πολιτικής με την οικονομία και αυτή η σχέση έχει γίνει κομμάτι της πολιτικής κουλτούρας (Πανούσης, 2016: 740). Ως πολιτική διαφθορά χαρακτηρίζεται η εκτός νόμου απόκομιση οφέλους των προσώπων του πολιτικού συστήματος ή των υψηλόβαθμων στελεχών της δημόσιας διοίκησης οι οποίοι διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις κυβερνητικές αποφάσεις και επηρεάζουν τη συνολική κυβερνητική πολιτική. (Βιδάλη, 2017: 52).

Το πολιτικό σύστημα, με αυτόν τον τρόπο λειτουργεί με μοναδικό σκοπό την εξασφάλιση πλεονεκτημάτων των πολιτικών με τη δημιουργία και θεμελίωση πολύπλοκου δικτύου προσωπικών και κομματικών σχέσεων, με τελικό στόχο τη διατήρηση και εδραίωση του πολιτικού συστήματος ως έχειν (Βιδάλη, 2017: 52). Σε όλες τις μορφές της (μικρή, μεγάλη, δομική κ.λπ.), στόχος είναι μέσω της κατάχρησης εξουσίας να επιτευχθεί ιδιωτικό και προσωπικό κέρδος, με μεγάλο χαμένο το σύνολο της κοινωνίας (Πανούσης, 2016: 741).

Η πολιτική διαφθορά παίρνει τη μορφή των παράνομων χρηματικών συναλλαγών για την εξυπηρέτηση συγκεκριμένων επιδιώξεων, τη δημιουργία πελατειακών σχέσεων μέσα από κομματικούς μηχανισμούς, που διεισδύουν και επηρεάζουν και τον κρατικό μηχανισμό, την εξυπηρέτηση συμφερόντων που συνήθως αφορούν συγκεκριμένη ομάδα ατόμων που ανήκουν σε κάποιο πολιτικό κόμμα, ακόμη και τη δημιουργία νόμων που ευνοεί συγκεκριμένες ομάδες και άλλων που διευκολύνουν την κατάληψη ή διατήρηση της εξουσίας (Ράικος, 2006: 87). Τα θεμέλια της πολιτικής διαφθοράς είναι οι πελατειακές σχέσεις, η διάρθρωση της οικονομίας, ο τρόπος και η μέθοδος που χρησιμοποιείται από πολιτικούς και κόμματα για τη διεκδίκηση της εξουσίας και εν γένει η συνολική λειτουργία του κρατικού μηχανισμού (Βιδάλη, 2017: 51). Οι πελατειακές σχέσεις που δημιουργούν τα πολιτικά πρόσωπα για την επίτευξη των σκοπών τους είναι με την τοπική κοινωνία που ζουν και δραστηριοποιούνται, με πρόσωπα του επιχειρηματικού κόσμου, με ορισμένα

μεμονωμένα και συγκεκριμένα άτομα, ενώ φτάνουν να έχουν σχέσεις και με το οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 2017: 52).

Η πολιτική διαφθορά αποκαλύπτεται πολύ δύσκολα, αφού αποτελεί ένα φαινόμενο που διακρίνεται για την αθεατότητά του. Ο μοναδικός ίσως λόγος αποκάλυψης και δημοσιοποίησης τέτοιων πράξεων είναι όταν δημιουργούνται προβλήματα στις πελατειακές σχέσεις, αλλά και αυτό κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις. Παρά όμως το γεγονός ότι αποκαλύπτονται λίγες τέτοιες περιπτώσεις, οι ενέργειες πολιτικής διαφθοράς είναι πολλές. Τέτοια περιστατικά διαφθοράς κρατικών αξιωματούχων που σχετίζονταν και με κρατικο-εταιρικά εγκλήματα, συμβαίνουν συνήθως όταν η κοινωνία, η κοινή γνώμη και τα μέσα ενημέρωσης δεν ασχολείται με το φαινόμενο της διαφθοράς (Βιδάλη, 2017: 52).

Πολλές φορές η πολιτική διαφθορά περιορίζεται σε «απλές» εξυπηρετήσεις και σε ένα δίκτυο πελατειακών σχέσεων σε μικρό κοινωνικό κύκλο, με όχι μεγάλες οικονομικές, κοινωνικές ή πολιτικές συνέπειες. Το χειρότερο όμως που μπορεί να συμβεί και συμβαίνει είναι όταν οι «εξυπηρετήσεις» και οι πελατειακές σχέσεις είναι μεγάλης κλίμακας και έχουν ως αποτέλεσμα τον επηρεασμό των κυβερνητικών και πολιτικών αποφάσεων. Κάτι τέτοιο φαντάζει ανεπίτρεπτο, καθώς έτσι μετατρέπεται η ελεύθερη και νόμιμη πολιτική βούληση σε μια βούληση έκνομη παράτυπη και εξαρτημένη προς όφελος ορισμένων άλλων ιδιωτικών συμφερόντων (Βιδάλη, 2017: 53).

Στην πολιτική διαφθορά, σε πολλές περιπτώσεις, συνεργάζονται στενά οι πολιτικοί που έχουν κυβερνητική εξουσία, οι αρμόδιοι για κάθε υπόθεση δημόσιοι υπάλληλοι και μέλη του κομματικού επιτελείου. Με αυτόν τον τρόπο, αλλά και με διάφορους άλλους μηχανισμούς, η αποκάλυψη τέτοιων φαινομένων είναι δύσκολη και τις περισσότερες φορές η απόδειξή τους αδύνατη. Ακόμη και στην περίπτωση που αποκαλυφθεί μια πράξη διαφθοράς από μια τέτοια ομάδα προσώπων, την ευθύνη, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, «αναλαμβάνουν» τα χαμηλόβαθμα στελέχη, συνεργάτες και υφιστάμενοι του πολιτικού ο οποίος βέβαια και δηλώνει άγνοια για το γεγονός (Σπινέλλης, 2013: 7).

Η διαφθορά των πολιτικών που βρίσκονται στην εξουσία αφορά πράξεις και ενέργειες που έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη δημόσια περιουσία και τα κρατικά έσοδα. Επίσης πράξεις που έμμεσα προκαλούν τα παραπάνω αποτελέσματα, όπως οι έκνομοι «φωτογραφικοί» διαγωνισμοί δημόσιων έργων, οι παράτυπες ενέργειες για τις κρατικές προμήθειες, οι παράνομες προσλήψεις ή τοποθετήσεις προσώπων σε θέσεις του δημοσίου ή σε ανώτερες

ιεραρχικά θέσεις, θεωρούνται επίσης πράξεις διαφθοράς. Κάποιοι πολιτικοί πιστεύουν ότι η διαφθορά δεν έχει μόνο αρνητικές συνέπειες στην κοινωνία και την κρατική οργάνωση και ότι συνεισφέρει στην ομαλή δημοκρατική λειτουργία χαρακτηρίζοντάς την ως «οργανωτική κλεπτοκρατία». Το συμπέρασμα, λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω άποψη ορισμένων πολιτικών που παίρνουν σημαντικές αποφάσεις για τις ζωές όλων, είναι ότι η κρατική εξουσία βρίσκεται στα χέρια κάποιων ισχυρών την οποία διαχειρίζονται με κριτήρια που έχουν ως στόχο το όφελος του κόμματος και των κοντινών προσώπων που τους περιβάλλουν (Πανούσης, 2012).

Όλοι αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία και γύρω από αυτήν, δημιουργούν δίκτυα διαφθοράς, αλλά και τρόπους να μην αποκαλυφθεί αυτή. Έτσι, ξεπερνώντας το νόμο και την ηθική, βρίσκουν τρόπους να προχωρούν σε πράξεις διαφθοράς χωρίς να τιμωρούνται ή ακόμη καλύτερα, να ανακαλύπτουν κάποια μορφή που μπορεί να πάρει η διαφθορά και να μην είναι κατακριτέα από το γενικό σύνολο. Με αυτόν τον τρόπο δε θα υπάρξει και η πιθανότητα να κριθούν αρνητικά από την κοινωνία (Πανούσης, 2012).

Στην πολιτική διαφθορά υπάρχει κατάχρηση εξουσίας από πρόσωπα που παίζουν σημαντικό ρόλο και είναι υπεύθυνα για τη νομοθέτηση και την εφαρμογή της νομοθεσίας, καθώς είναι φορείς της νομοθετικής και εκτελεστικής εξουσίας, ενώ στοχεύουν στη μεγιστοποίηση της προσωπικής πολιτικής ή οικονομικής τους δύναμης. Πράξεις πολιτικής διαφθοράς συνιστούν ορισμένες παράνομες ενέργειες από πολιτικά πρόσωπα όπως η δωροδοκία, η εκτός νόμου χρηματοδότηση των κομμάτων, η κατάχρηση του δημόσιου χρήματος, οι πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται εξυπηρετώντας συγκεκριμένους σκοπούς και πρόσωπα εξαιτίας των πελατειακών σχέσεων και της ευνοιοκρατίας, καθώς και η θέσπιση και εφαρμογή ασυλίας των πολιτικών προσώπων (Γασπαρινάτου, 2019: 163). Το ότι η διαφθορά πολλές φορές ορίζεται ως μια περιστασιακή σχέση ανάμεσα σε δύο εμπλεκόμενα μέρη με στόχο την απόκτηση πλούτου, φαίνεται να περιορίζει την έννοιά της και να «αγνοεί» μορφές της που αφορούν «διαρκή» διαφθορά όπως την ευνοιοκρατία, τις πελατειακές σχέσεις και την διαπλοκή δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (Λάζος, 2005: 66).

Στην περίπτωση των πελατειακών σχέσεων, ανταλλάσσονται «υπηρεσίες» μεταξύ όσων κατέχουν πολιτική και δημόσια εξουσία και ορισμένων άλλων που μπορεί να είναι ιδιώτες, επιχειρηματίες ή κατώτερα στελέχη της διοίκησης και των πολιτικών κομμάτων. Οι πρώτοι λόγω της θέσης που κατέχουν επηρεάζουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται προς όφελος των δεύτερων και αυτοί με τη σειρά τους παρέχουν την υποστήριξή τους σε κάθε εκλογικό

αγώνα με οικονομική ενίσχυση και οποιαδήποτε άλλη βοήθεια χρειαστεί (Green & Ward, 2004: 21). Στις περισσότερες περιπτώσεις, στον ποινικό νόμο οι πράξεις διαφθοράς έχουν σχέση με κάποιο οικονομικό αντάλλαγμα. Περιπτώσεις όμως διαφθοράς είναι και αυτές που δεν είναι απαραίτητη η ύπαρξη άμεσου οικονομικού οφέλους, όπως η ευνοιοκρατία και η εμπορία επιρροής (Βιδάλη, 2017: 51).

Στην περίπτωση της ευνοιοκρατίας, πατρωνίας, η επιλογή των προσώπων για κάποια θέση εργασίας ή κάποια χρηματική ενίσχυση ή οποιοδήποτε γεγονός που αφορά το προσωπικό τους κέρδος γίνεται, όχι με βάση τα προσόντα ή τα δικαιώματα που έχουν, αλλά με βάση τις κομματικές και πολιτικές θέσεις τους και τις γνωριμίες και επαφές που έχουν. Σε άλλη περίπτωση ευνοιοκρατίας, στο νεποτισμό, ο κατέχων κάποια υψηλή θέση εξουσίας, εκμεταλλευόμενος το αξίωμα που κατέχει, προσφέρει σε συγγενή ή φίλο ή κομματικό φίλο μια θέση εργασίας ή μια προαγωγή ή οτιδήποτε άλλο θα τον ωφελήσει (“What is public sector corruption”, 2011).

Στην περίπτωση του νεποτισμού, όσοι κατέχουν κάποιο ανώτερο δημόσιο αξίωμα επηρεάζουν την κατανομή εξουσιών και θέσεων στη δημόσια διοίκηση, προωθώντας στενούς τους φίλους, συγγενείς ή συνεργάτες. Σκοπός είναι, όλοι αυτοί οι ευνοούμενοι της οικογένειας και του στενού τους περιβάλλοντος να ενισχύσουν την κοινωνική τους θέση ή την οικονομική τους κατάσταση και κάτι που συμβαίνει σε πολλές περιπτώσεις, να βοηθήσουν, αισθανόμενοι υποχρέωση, τον πολιτικό αγώνα του αξιωματούχου που τους «βοήθησε». Επίσης, μετά από μια κομματική νίκη στις εκλογές, η προσφορά θέσεων σε κομματικά στελέχη ή «ανθρώπους του κόμματος» λόγω αυτής της ιδιότητας και της βοήθειάς τους στην εκλογική διαδικασία, είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση της μορφής αυτής της διαφθοράς (Πρόντζας, 2023: 133).

Η πολιτική διαφθορά περιορίζει την ανάπτυξη της κοινωνίας και της οικονομίας, ενώ ταυτόχρονα εμποδίζει και την ανάπτυξη των κατάλληλων στρατηγικών που ενισχύουν το δημοκρατικό πολίτευμα σε τέτοιο βαθμό που υπονομεύει ακόμη και την ίδια τη δημοκρατία. Η μορφή αυτή της διαφθοράς, υπονομεύει το δίκαιο και κάθε μορφή δικαιοσύνης, απαξιώνει τους θεσμούς, παίζει αποφασιστικό ρόλο στην εκμετάλλευση του πλούτου από τους λίγους οδηγώντας τους πολλούς στη φτώχεια. Επίσης, επηρεάζει τη δημόσια διοίκηση, προκαλώντας χαμηλότερο επίπεδο παροχής υπηρεσιών από τους δημόσιους λειτουργούς, κάτι που πλήττει περισσότερο τους φτωχότερους που εξαρτώνται περισσότερο από τις δημόσιες υπηρεσίες σε κρίσιμους τομείς όπως η υγεία και η παιδεία,

αλλά δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να δωροδοκήσουν για να εξυπηρετηθούν καλύτερα και γρηγορότερα (Καρκατσούλης, 2015: 58).

Η διαφθορά διεισδύει στο πολιτικό σύστημα, εξαπλώνεται σε όλη την κοινωνία, συμβάλλοντας και διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στις οικονομικές και κοινωνικές κρίσεις (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 585), ενώ αποτελεί για την κοινωνία μία από τις σπουδαιότερες απειλές, καθώς υποβαθμίζεται η λειτουργία του κράτους, με συνέπεια τη μείωση της κοινωνικής και οικονομικής ευημερίας (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 698). Σε πολλές περιπτώσεις αποτέλεσμα της πολιτικής διαφθοράς είναι να καταπατούνται τα ανθρώπινα δικαιώματα είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο. Η εξ αιτίας της διαφθοράς άνιση κατανομή των κρατικών πόρων δημιουργεί κοινωνικές ανισότητες και αφαιρεί από τα κοινωνικά στρώματα με τα χαμηλότερα εισοδήματα τη δυνατότητα ίσων ευκαιριών σε βασικά είδη πρώτης ανάγκης (Green & Ward, 2004: 18).

2. Κρατικό – Εταιρικό Έγκλημα

Το κράτος έχει την εξουσία να ορίζει τι είναι δίκαιο, τι άδικο, ποιος είναι εγκληματίας και ποιος δεν είναι. Συνεπώς, προσδιορίζοντας το κράτος το τι είναι έγκλημα, είναι πολύ δύσκολο να κατηγορηθεί ότι διέπραξε το ίδιο μια εγκληματική ενέργεια. Υπάρχει όμως η δυνατότητα μια πράξη του να χαρακτηριστεί ως εγκληματική εφόσον παραβιάζει διεθνείς κανόνες της διεθνούς κοινότητας, τους οποίους ακόμη και τα κράτη δε μπορούν να παραβιάσουν (Green & Ward, 2004: 1). Τέτοιοι κανόνες, που πολλές φορές η μη τήρησή τους επιφέρει διεθνείς κυρώσεις στα κράτη, αφορούν σε αρκετές περιπτώσεις τη δικαιοσύνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Έτσι, το κράτος διαπράττει έγκλημα όταν οι έκνομες ενέργειές του παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα (Green & Ward, 2004: 2).

Στην πλειονότητά τους, αν όχι όλα τα κράτη, έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό που είναι η χρήση ή απειλή «νόμιμης» βίας, κάτι το οποίο αποτελεί ζήτημα υψηλής σημασίας για τη λειτουργία του κράτους. Για οποιονδήποτε άλλο, κάτι τέτοιο, η χρήση βίας, θα χαρακτηριζόταν ως έγκλημα. Η κρατική αυτή βία «νομιμοποιείται» μέσω μιας διαδικασίας που δημιουργεί την πεποίθηση ότι τέτοια γεγονότα βίας του κράτους χρησιμοποιούνται για την προάσπιση των συμφερόντων και της ασφάλειας της κοινωνίας (Green & Ward, 2004: 3). Οι εγκληματικές ενέργειες του κράτους πολλές φορές είναι αποτέλεσμα της πίεσης που υπάρχει για την πραγματοποίηση των στόχων που έχει, της ύπαρξης των «κατάλληλων» μη νόμιμων μέσων για την πραγματοποίησή τους και τέλος, της απουσίας κάθε είδους ελέγχου (Green & Ward, 2004: 6).

Τα κράτη, που σε πολλές περιπτώσεις διαπράττουν σοβαρά εγκλήματα, αρκετές φορές έχουν και συνεργούς. Τέτοιοι συνεργοί είναι οι ιδιωτικές επιχειρήσεις που με στόχο το κέρδος και την «κρατική» βοήθεια προχωρούν σε παράνομες ενέργειες και εγκληματικές πράξεις που προκαλούν την καταπάτηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την καταστροφή του περιβάλλοντος με αρνητικές συνέπειες για την κοινωνία. Σε τέτοιου είδους εγκλήματα, κρατικο-εταιρικά, η κρατική και η επιχειρηματική οντότητα έχουν κοινά συμφέροντα που τους οδηγούν σε «συνεργασία» (Green & Ward, 2004: 28).

Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι όταν διαπράττονται εγκληματικές ενέργειες είτε από μια επιχείρηση είτε από το κράτος είναι βέβαιο ότι σε κάποιο βαθμό υπάρχει άμεσα ή έμμεσα μια συνεργασία μεταξύ τους (Rothe & Kauzlarich, 2016: 122). Επίσης υποστηρίζεται ότι

στο σύγχρονο κόσμο, ολοένα και αυξάνεται η «συμβιωτική» σχέση κράτους – επιχείρησης, με αποτέλεσμα την όλο και συχνότερη διάπραξη εγκλημάτων που προκαλούνται από τη μεταξύ τους συνεργασία. Είναι γεγονός ότι τα κρατικά και τα ιδιωτικά συμφέροντα είναι δύσκολο να αποσυνδεθούν, καθώς οι στόχοι των ανώτερων ιεραρχικά στελεχών και από τις δύο πλευρές συχνά συνδέονται με αποτέλεσμα τα όρια των δραστηριοτήτων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα να τα χαρακτηρίζει μία ασάφεια (Rothe & Kauzlarich, 2016: 124).

Κοντά στη δεκαετία του 1990, στην πρώτη απόπειρα να οριστεί το κρατικο-εταιρικό έγκλημα, η σκέψη που κυριάρχησε ήταν να εξεταστούν με περισσότερη λεπτομέρεια η σχέσεις του κράτους με τις επιχειρήσεις και πως αυτές δημιουργούν πράξεις υψηλής εγκληματικότητας, καθώς, μέχρι την περίοδο εκείνη, εξετάζονταν το κρατικό και το επιχειρηματικό έγκλημα ξεχωριστά. Αυτό που τονίστηκε στην αρχή ήταν το γεγονός ότι έπρεπε να γίνει αντιληπτό το πως λειτουργούν κράτος και επιχείρηση στον κόσμο των αγορών. Η μεταξύ τους σχέση δεν είναι ανταγωνιστική, αλλά συνδέονται μεταξύ τους καθώς έχουν κοινούς στόχους που μπορούν να επιτευχθούν με τη μεταξύ τους συνεργασία (Γεωργούλας, 2019: 47).

Ο ορισμός της έννοιας του κρατικο-εταιρικού εγκλήματος, όπως αναφέρθηκε ξεκίνησε με τις μελέτες που άρχισαν να πραγματοποιούνται για το ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ του κράτους και των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Έμφαση δόθηκε στις παράνομες ενέργειες και σχέσεις που παρατηρούνται ανάμεσα στην οικονομική και πολιτική ελίτ. Τέτοιες έκνομες πράξεις έχουν διαπιστωθεί κατά τη δημιουργία νέων νόμων ή τη μη εφαρμογή των ήδη υπαρχόντων, αλλά και κατά την προσπάθεια πολιτικής και κοινωνικής ανέλιξης και άνοδο στην εξουσία (Βιδάλη, 2017: 135).

Αν και προσπάθειες έρευνας των σχέσεων ανάμεσα σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα ήδη είχαν ξεκινήσει από τη δεύτερη δεκαετία του εικοστού αιώνα, η νέα μορφή της οικονομίας που δημιουργήθηκε λόγω παγκοσμιοποίησης, οι συνέπειες που αυτή είχε στην κοινωνία, καθώς και κάποιες σοβαρές περιπτώσεις παράτυπων, μη νόμιμων ενεργειών από μεγάλες επιχειρήσεις που πραγματοποιήθηκαν με την άμεση ή έμμεση συνέργεια του κράτους, έδωσαν μεγάλη ώθηση στη διερεύνηση τέτοιων φαινομένων (Βιδάλη, 2017: 136).

Η προέλευση του κρατικο-εταιρικού εγκλήματος ή μάλλον η αρχή διερεύνησής του συγκεκριμένα, ξεκίνησε λίγα χρόνια πριν τη δεκαετία του '90, όπου, σε μια αρχική έρευνα για την παγκοσμιοποίηση εξετάστηκε το πως οι πολυεθνικές επιχειρήσεις με την

οικονομική δύναμη που διαθέτουν επηρέασαν και διαμόρφωσαν νόμους και κανόνες που τους έδιναν το πλεονέκτημα στον ανταγωνισμό. Ο ακριβής όρος κρατικο-εταιρικό έγκλημα έκανε την εμφάνισή του, αργότερα, το 1990, σε μια σειρά εργασιών (Michalowski & Kramer, 2007: 207). Την ίδια χρονιά, σε μια εργασία για το κρατικο-εταιρικό έγκλημα αναπτύχθηκε ένας πρώτος ορισμός που παρουσίαζε τα εν λόγω εγκλήματα ως *«τις παράνομες και κοινωνικά επιβλαβείς ενέργειες που συμβαίνουν όταν ένας ή περισσότεροι θεσμοί πολιτικής διακυβέρνησης επιδιώκουν ένα στόχο σε άμεση συνεργασία με έναν ή περισσότερους θεσμούς οικονομικής παραγωγής και διανομής»* (Michalowski & Kramer, 2007: 208).

Μετά από έρευνες για τα συγκεκριμένα εγκλήματα, ο όρος διευρύνθηκε και αποτυπώθηκε ως *«οι παράνομες ή κοινωνικά επιβλαβείς ενέργειες που προκύπτουν από μια αμοιβαία αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικών για την επιδίωξη των στόχων ενός ή περισσότερων οργανισμών πολιτικής διακυβέρνησης και πολιτικών για την επιδίωξη των στόχων ενός ή περισσότερων θεσμών οικονομικής παραγωγής και διανομής»*. Μετά τον ορισμό των εγκλημάτων αυτών, έγινε φανερός ο σημαντικός ρόλος που παίζει το κράτος στη λειτουργία και την προώθηση της συνεργασίας του με τις επιχειρήσεις για τη διάπραξη των εν λόγω εγκληματικών πράξεων (Michalowski & Kramer, 2007: 209).

Οι σχέσεις κράτους και επιχειρήσεων είναι στενές και σε διάφορες μορφές που μπορούν να οδηγήσουν σε εγκληματικές ενέργειες. Έτσι, το κράτος συνεργάζεται με τις ιδιωτικές εταιρείες σε διάφορους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας και πολλές φορές είναι ο σημαντικότερος πελάτης των προϊόντων τους (Tombs, 2012: 180). Κάτω από αυτές τις συνθήκες, γίνεται φανερό ότι οι επιχειρήσεις στο σύγχρονο περιβάλλον δε μπορούν να προχωρήσουν και να αναπτυχθούν χωρίς τη στήριξη των κυβερνήσεων, καθώς και η κάθε κυβέρνηση που λειτουργεί σε καπιταλιστικό περιβάλλον έχει ανάγκη τις επιχειρήσεις για την προμήθεια υλικών αγαθών στην κοινωνία (Γεωργούλας, 2019: 48).

Πολλά κρατικο-εταιρικά εγκλήματα στη σύγχρονη εποχή, αλλά και σε παλαιότερη, κατατάσσονται στα βίαια εγκλήματα. Η επιχείρηση πλέον όπως λειτουργεί στις μέρες μας συνδέεται με τις δραστηριότητες του κράτους, κάτι που αυξάνει τις πιθανότητες της «συνεργασίας» τους για τη διάπραξη εγκληματικών πράξεων, οι οποίες προκαλούν μεγαλύτερες βλάβες στην κοινωνία σε σχέση με τα εγκλήματα που θα διαπράττονταν μεμονωμένα από το κράτος ή τις επιχειρήσεις (Rothe & Kauzlarich, 2016: 131). Συνεπώς, ως κρατικο-εταιρικό έγκλημα θα μπορούσε να οριστεί η κάθε είδους έκνομη ενέργεια ή η οποιαδήποτε πράξη που βλάπτει το κοινωνικό σύνολο και είναι αποτέλεσμα μιας αμοιβαίας

συνεργασίας και αλληλεπίδρασης μεταξύ ενεργειών που πραγματοποιούνται για την επίτευξη πολιτικών στόχων, με ενέργειες και πρακτικές που επιδιώκουν οικονομικούς στόχους (Green & Ward, 2004: 28).

Το κρατικο-εταιρικό έγκλημα αποτελεί μία έκνομη πράξη, που παίρνει τη μορφή μιας κανονικοποιημένης ενέργειας, που παράγεται από τη σύμπραξη και συνέργεια κράτους και επιχειρήσεων, που πολλές φορές έχει και τη νομοθετική προστασία (Κουρούτζας, 2019: 123). Τέτοιου είδους εγκλήματα, τα οποία είναι στην πλειονότητά τους σοβαρά εγκλήματα, που πολλές φορές αφορούν την καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συνιστούν πρόβλημα συστημικό και δεν αποτελούν ζήτημα μόνο ατομικών ενεργειών (Γεωργούλας, 2019: 50).

Το κρατικο-εταιρικό έγκλημα ως όρος σχετίζεται με τις ιδιαίτερα σημαντικές επιβλαβείς βλάβες που δημιουργούνται στην κοινωνία και είναι αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης πολιτικών – κρατικών οργανισμών και ιδιωτικών – οικονομικών οντοτήτων. Τέτοια εγκλήματα αναφέρονται στις κοινές παράνομες ενέργειες και δράσεις ενός κρατικού φορέα και μιας ιδιωτικής επιχείρησης. Πολλά τέτοια εγκλήματα έχουν υπάρξει στη σύγχρονη εποχή μετά από πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις (Michalowski & Kramer, 2007: 200).

Το κρατικο-εταιρικό έγκλημα σχετίζεται σε ένα μεγάλο πλήθος περιπτώσεων με την καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων και πιο συγκεκριμένα αυτά που αφορούν τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά ανθρώπινα δικαιώματα. Σε όλα αυτά πρέπει να προστεθούν και τα περιβαλλοντολογικά εγκλήματα που προκαλούνται μετά από συγκεκριμένες αποφάσεις των διεθνών οργανισμών (Γεωργούλας, 2019: 52).

Είναι σύνηθες οι κρατικές ενέργειες και αποφάσεις να υποστηρίζονται από ορισμένα επιχειρηματικά συμφέροντα. Σε όλα σχεδόν τα πολιτικά και κοινωνικά συστήματα που έχουν επικρατήσει είναι δυσδιάκριτα τα όρια των πολιτικών με τα οικονομικά συμφέροντα. Το γεγονός όμως είναι ότι οικονομικές και πολιτικές αποφάσεις λαμβάνονται από πρόσωπα που ανήκουν σε μια κοινή ισχυρή κοινωνική ομάδα που έχουν κοινό στόχο την εύνοια μιας συγκεκριμένης κοινωνικής τάξης (Michalowski & Kramer, 2007: 201)

Στις περιπτώσεις κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων δεν υπάρχει διαχωρισμός της πολιτικής και της οικονομίας σε ξεχωριστά πλαίσια, αλλά υπάρχει συνδυασμός και αλληλεπίδραση των δύο μεταξύ τους. Επίσης, πρέπει να αναφερθεί ότι εκτός από την ύπαρξη τέτοιων εγκλημάτων που παραβιάζουν την ποινική νομοθεσία, υπάρχουν και εγκλήματα που

γίνονται με τη συνεργασία κράτους και ιδιωτικού τομέα και δεν έχουν τυποποιηθεί σε ποινικό νόμο (Michalowski & Kramer, 2007: 202). Κάποιες ενέργειες δηλαδή μπορεί να μην είναι παράνομες σύμφωνα με τους νόμους του κράτους, αλλά μπορεί να έρχονται σε αντίθεση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διεθνή νομοθεσία (Michalowski & Kramer, 2007: 203)

Το κρατικο-εταιρικό έγκλημα είναι αποτέλεσμα της κατάχρησης νόμιμων θεσμοθετημένων λειτουργιών, η οποία έχει σχέση με το διαμερισμό του χρήματος ανάμεσα στο κράτος και τις επιχειρήσεις. Ο συγκεκριμένος τύπος εγκλήματος, σε πολλές περιπτώσεις δε σχετίζεται με την τυπική μορφή της παράνομης ενέργειας, αλλά η παρανομία συνίσταται στις έκνομες σχέσεις και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι. Σε τέτοια εγκλήματα, με τη μεσολάβηση του κράτους, εμφανίζονται ευκαιρίες για απόκτηση παράνομου πλούτου (Βιδάλη, 2017: 142).

Το περιβάλλον που πραγματοποιούνται τα κρατικο-εταιρικά εγκλήματα και η κοινωνική θέση που έχουν οι δράστες είναι οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν το βαθμό πραγματοποίησης ελέγχων, την εφαρμογή των νόμων με αποτελεσματικό τρόπο και την πιθανότητα τιμωρίας των δραστών. Συνεπώς, δημιουργείται ένα περιβάλλον όπου ο νόμος χάνει την ισχύ του καθώς ουσιαστικά δεν εφαρμόζεται, τα όρια νομιμότητας και παρανομίας γίνονται δυσδιάκριτα, ενώ και οι ελεγκτικοί μηχανισμοί χάνουν την αποτελεσματικότητά τους. Αυτή η «ητλημένη» αναποτελεσματικότητα των ελεγκτικών μηχανισμών του κράτους είναι αποτέλεσμα διαφόρων πρακτικών που ελαχιστοποιούν τις πιθανότητες αποκάλυψης των εγκλημάτων. Τέτοιες πρακτικές μπορεί να είναι όταν εσκεμμένα δεν βρίσκονται αποδεικτικά στοιχεία, όταν γίνονται σκοπίμως λάθη στην έρευνα, όταν υποβαθμίζονται οι διώξεις αυτών των εγκλημάτων ή υπάρχει πλήρης άρνηση των γεγονότων από τους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Επίσης, πολλές φορές, λόγω των κατάλληλων μέσων και γνωριμιών που έχουν οι εμπλεκόμενοι, κατευθύνουν την έρευνα όπου τους εξυπηρετεί ή προχωρούν σε καταγγελίες και «απειλές» διώξεων σε βάρος των καταγγελλόντων ή όσων διεξάγουν τις έρευνες. Το γεγονός ότι όλη αυτή η διαδικασία είναι συνεχόμενη και έχει διάρκεια στο χρόνο είναι αποτέλεσμα των διαπλεκόμενων σχέσεων κράτους και κομματικών μηχανισμών με τις επιχειρήσεις και τους ισχυρούς οικονομικούς παράγοντες, καθώς και της απροθυμίας των κρατικών μηχανισμών να εφαρμόσουν τους νόμους (Βιδάλη, 2017: 143).

Οι περισσότεροι και σημαντικότεροι δράστες των κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων ανήκουν σε ανώτερη ιεραρχική κλίμακα στον επαγγελματικό τους τομέα, είναι συγκεντρωμένοι και

προσηλωμένοι στο στόχο που έχουν, ενώ πριν την «ένταξή» τους στις επιχειρήσεις που συμμετέχουν σε τέτοια εγκλήματα, είχαν καριέρα και εμπειρία σε επιχειρήσεις είτε δημόσιες είτε ιδιωτικές που τους «πρόσφεραν» πολλές ευκαιρίες για την πραγματοποίηση εγκληματικών πράξεων. Η αλλαγή αυτή που γίνεται από τη νομιμότητα στο έγκλημα, ευνοείται από τα δίκτυα σχέσεων που έχουν στο φιλικό, εργασιακό ή οικογενειακό τους περιβάλλον και τους εξασφαλίζει την απαραίτητη εμπιστοσύνη για τη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων. Σε τέτοιου είδους εγκλήματα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι διάφοροι πολιτισμικοί παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για την απόκρυψη ή εξαφάνιση των εγκλημάτων, αλλά και για τη διάρκειά τους στο πέρασμα του χρόνου (Βιδάλη, 2017: 144).

Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον, τα προβλήματα της κοινωνίας αντιμετωπίζονται ως ζητήματα τεχνικής φύσης, με αποτέλεσμα να έχει διάρκεια στο χρόνο το κρατικο-εταιρικό έγκλημα. Συνέπεια αυτού είναι να αγνοείται τελείως το γεγονός της ύπαρξης πολιτικής χροιάς σε αυτά τα ζητήματα. Ο τρόπος αυτός λειτουργίας του πολιτικού συστήματος και των «συνεργατών» του, οδηγεί σε σημαντικές κοινωνικές βλάβες ολόκληρης της πολιτικής ζωής, αυξάνει τις αυταρχικές συμπεριφορές κατά τη λειτουργία των θεσμών και, ίσως το χειρότερο απ' όλα για την κοινωνία, αποσιωπώνται και αποκρύπτονται οι πολιτικές ευθύνες που υπάρχουν στη διάπραξη αυτών των εγκλημάτων (Βιδάλη, 2017: 145).

Ο όρος κρατικο-εταιρικό έγκλημα θα μπορούσε να ερμηνευτεί και ως ο συνδυασμός διαφθοράς και διαπλοκής αν δεν υπήρχαν δυο αξιοσημείωτες διαφορές. Η πρώτη είναι ότι στο κρατικο-εταιρικό έγκλημα οι βλάβες που προκαλούνται στην κοινωνία και τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αυτές που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια εγκληματοποίησης των εν λόγω πράξεων. Έτσι, πέρα από τα «καθημερινά» εγκλήματα, τα «εγκλήματα του δρόμου», μελέτες έχουν δείξει ότι υπάρχουν εγκλήματα που έχουν περισσότερα ανθρώπινα θύματα και μεγαλύτερες απώλειες περιουσιών με τη σύμπραξη κράτους και επιχειρήσεων. Μια άλλη διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι η βάση του κρατικο-εταιρικού εγκλήματος είναι η παράτυπη «συνεργασία» κράτους και επιχείρησης άλλοτε με την άμεση «μεταβίβαση» του κρατικού πλούτου σε ιδιωτικές εταιρείες (Γεωργούλας, 2018: 295), όπως συμβαίνει στις περιπτώσεις των συμβάσεων του δημοσίου προς ιδιώτες και άλλοτε με τις «εξυπηρετήσεις» που γίνονται μέσω νόμων και λοιπών πολιτικών αποφάσεων (Γεωργούλας, 2018: 296).

Πολλές φορές τέτοιου είδους εγκλήματα ξεφεύγουν από την άποψη ότι αυτά αποτελούν μια αποκλίνουσα και εγκληματική συμπεριφορά με αρνητικά αποτελέσματα για το κοινωνικό σύνολο και τείνουν να γίνουν ο κανόνας μέσα στην κοινωνία (Γεωργούλας, 2018: 302). Έτσι, με τη «βοήθεια» των μέσων ενημέρωσης και τις συντονισμένες πρακτικές και πολιτικές των διοικούντων, η πραγματοποίηση τέτοιων εγκλημάτων γίνεται μια κανονικότητα (Γεωργούλας, 2018: 303).

Το μέγεθος των κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων ξεπερνάει το όριο των εγκληματικών συμπεριφορών των δραστών και την κοινωνική βλάβη που αυτοί προκαλούν στην κοινωνία. Σήμερα, τέτοια εγκλήματα έχουν γίνει ο κανόνας και όχι η εξαίρεση στην κοινωνία. Αλλά η αιτία του προβλήματος δεν είναι μόνο τα ΜΜΕ και η πολιτική που ακολουθείται. Έχει ερευνηθεί και έγινε φανερό ότι λίγες είναι οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για αυτού του είδους τα εγκλήματα ως συνέπεια των οικονομικών κρίσεων, αλλά και όσες γίνονται καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ίσως δεν υπάρχει εναλλακτική λύση για το κράτος που κάτω από τις επικρατούσες συνθήκες είναι «αναγκασμένο» να υποκύψει στους οικονομικούς κανόνες (Georgoulas, 2017: 544).

2.1 Μορφές Κρατικο – Εταιρικού Εγκλήματος

Οι μορφές που μπορεί να πάρει το κρατικο-εταιρικό έγκλημα μπορεί να είναι δύο. Η μία είναι όταν το κράτος είναι άμεσα εμπλεκόμενο στις εγκληματικές πράξεις και η άλλη όταν το κράτος «διευκολύνει» τις επιχειρηματικές οντότητες στη διάπραξη έκνομων ενεργειών. Στην πρώτη περίπτωση, οι συνεργαζόμενες με τις κυβερνήσεις ιδιωτικές επιχειρήσεις, ενεργούν μη νόμιμα μετά από εντολή ή με σιωπηρή αποδοχή των πράξεών τους από την κρατική εξουσία (Green & Ward, 2004: 31). Το εν λόγω έγκλημα, όταν αρχίζει από το κράτος, είναι αποτέλεσμα της οικονομικής δύναμης που έχουν οι επιχειρήσεις και τη χρησιμοποιούν, υποχρεώνοντας τα κράτη να προβούν σε έκνομες ενέργειες (Tombs, 2012: 174).

Στην περίπτωση που το κράτος ξεκινά την εγκληματική συμπεριφορά, ο ρόλος του είναι ενεργητικός, σε αντίθεση με τη δεύτερη περίπτωση της «διευκόλυνσης» που έχει παθητικό ρόλο και δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να αγνοεί ή να μην προσπαθεί να ρυθμίσει παραβατικές συμπεριφορές των επιχειρήσεων με τις οποίες συνεργάζεται (Γεωργούλας, 2019: 48). Εδώ, υπάρχει η αποτυχία του κράτους, μέσω νομοθετικών ρυθμίσεων, να

αποτρέψει τις παράνομες ενέργειες των επιχειρήσεων εξ' αιτίας της «κάτω από το τραπέζι» συνεργασίας μεταξύ τους και λόγω του γεγονότος ότι έχουν κοινούς στόχους. Συνεπώς, μια τυχόν ρύθμιση του κράτους για την αποτροπή τέτοιων παράνομων ενεργειών θα δυσκόλευε την επίτευξη των κοινών αυτών στόχων (Green & Ward, 2004: 31). Στη δεύτερη περίπτωση συγκαταλέγονται και οι παράνομες ή στα όρια του νόμου κρατικές παραχωρήσεις γης σε ιδιωτικές εταιρείες, καθώς και η μάλλον ηθελημένη αποτυχία του κράτους να επιβάλλει κανόνες για την προστασία του περιβάλλοντος από πράξεις και ενέργειες των βιομηχανικών επιχειρήσεων (Green & Ward, 2004: 32).

Το έγκλημα που διευκολύνεται από το κράτος γίνεται πράξη όταν οι επιχειρήσεις προσφέρουν στο κράτος τα εφόδια για να προχωρήσει σε παράνομες ενέργειες (π.χ. εμπόριο όπλων), αλλά και όταν δεν αποκαλύπτονται οι εγκληματικές ενέργειες που διαπιστώνονται καθώς από αυτές προκύπτει όφελος και για τα δύο μέρη (Tombs, 2012: 174). Αυτή είναι η πιο ορατή περίπτωση κρατικο-εταιρικού εγκλήματος, ήτοι, όταν το κράτος παραλείπει ή αποτυγχάνει να ρυθμίσει αποτελεσματικά με επαρκέστερη νομοθεσία τις παράνομες ενέργειες των επιχειρήσεων, αλλά και όταν «αρνείται» με διάφορα τεχνάσματα να εφαρμόσει την υπάρχουσα νομοθεσία (Tombs, 2012: 177).

2.2 Κρατικό – Εταιρικό Έγκλημα και Παγκοσμιοποίηση

Με την παγκοσμιοποίηση των αγορών, το κρατικο-εταιρικό έγκλημα επεκτάθηκε και πήρε τη μορφή της κοινωνικής βλάβης που προκαλείται από διεθνείς οργανισμούς σε ολόκληρες ομάδες ενός πληθυσμού ή σε ολόκληρες χώρες. Αυτό μπορεί να συμβεί καθώς επιβάλλονται στα κράτη οικονομικά και πολιτικά προγράμματα που εξυπηρετούν τα συμφέροντα των πολυεθνικών εταιρειών και των πολιτικά και οικονομικά ισχυρών χωρών. Όλες αυτές οι πρακτικές και κυρίως τα διάφορα οικονομικά προγράμματα που υποχρεώνουν οι διεθνείς οργανισμοί να εφαρμόσουν τα κράτη που έχουν υψηλό δημόσιο χρέος για τη μείωσή του (Γεωργούλας, 2019: 50), συνήθως οδηγούν σε πελατειακά συστήματα κυβερνητικής πολιτικής και υψηλή διαφθορά (Γεωργούλας, 2019: 51).

Τέτοια εγκλήματα είναι αποτέλεσμα των αποφάσεων που λαμβάνονται από ανώτερα ιεραρχικά στελέχη διεθνών οργανισμών, με στόχο την επίτευξη των όσο το δυνατόν καλύτερων αποτελεσμάτων. Αυτές οι αποφάσεις αν και ο σκοπός τους είναι εξασφάλιση συγκεκριμένων αποτελεσμάτων και όχι να προξενήσουν κοινωνική και οικονομική βλάβη

στους πληθυσμούς, εντούτοις πολλές φορές επιφέρουν σοβαρές βλάβες τόσο σε οικονομικό, όσο και σε κοινωνικό επίπεδο σε μεγάλες ομάδες του πληθυσμού και κυρίως τις ευάλωτες. Επίσης, τέτοια προγράμματα που ζητούν να εφαρμοστούν από τα κράτη, σε πολλές περιπτώσεις έρχονται σε αντίθεση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία τους όπως αυτή έχει τυποποιηθεί στη διεθνή νομοθεσία και σε σχετικές συμβάσεις. (Γεωργούλας, 2019: 51).

Στη νέα παγκοσμιοποιημένη οικονομία, με την αύξηση των ιδιωτικοποιήσεων, την πλήρη απελευθέρωση της αγοράς και την αλλαγή φορολογικών ρυθμίσεων, που συμβαίνουν μετά και από την «προτροπή» διεθνών οργανισμών, οι ιδιωτικές οικονομικές δραστηριότητες και πράξεις τείνουν να ξεφύγουν από τον έλεγχο των κρατών, μειώνοντας τις εναλλακτικές πολιτικές και οικονομικές επιλογές του κράτους. Η αδυναμία αυτή του κράτους να χαράξει ελεύθερα την οικονομική πολιτική του (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 331), έχει ως αποτέλεσμα την εκχώρηση περισσότερων προνομίων στις επιχειρήσεις, με συνέπεια την ενίσχυση των πελατειακών σχέσεων, αλλά και της διαφθοράς στο εσωτερικό του (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 332).

Τα κρατικο-εταιρικά εγκλήματα στις περισσότερες περιπτώσεις είναι καλά σχεδιασμένα και η πραγματοποίησή τους πολλές φορές απαιτεί την εμπλοκή και μη τοπικών παραγόντων που ενεργούν καταστρατηγώντας τοπικούς και διεθνείς κανόνες και νόμους, έχοντας σύμμαχο και τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα. Τέτοιες ομάδες έχουν τη μορφή μη τυπικών διεθνών δικτύων που έχουν στην κατοχή τους ή ελέγχουν όλων των ειδών τις επιχειρήσεις, ο έλεγχος των οποίων πραγματοποιείται από λίγα συγκεκριμένα άτομα. Τα κράτη και οι κυβερνήσεις τους αποτελούν μέρος αυτών των δικτύων, συμμετέχουν σε αυτά είτε έχοντας πρωταγωνιστικό ρόλο στις εγκληματικές πράξεις που διαπράττονται, είτε διευκολύνοντας τέτοιες πράξεις (Βιδάλη, 2017: 144).

Στο σημερινό περιβάλλον που κινείται η παγκοσμιοποιημένη οικονομία της ελεύθερης αγοράς, το κέρδος, στο μεγαλύτερο ποσοστό του, προκύπτει μέσω του χρηματοπιστωτικού συστήματος και όχι μέσω της παραγωγικής διαδικασίας, (Κουρούτζας, 2019:122), με συνέπεια το μεγαλύτερο μέρος από τα υπάρχοντα κεφάλαια, αλλά και τα εγκλήματα που τα ακολουθούν, να μην ελέγχονται από το κράτος. Έτσι, κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι αναλύσεις του κρατικο-εταιρικού εγκλήματος φανερώσουν τη λεπτή διαχωριστική γραμμή της νόμιμης με την παράνομη οικονομία που οδηγεί στην εγκληματική «συνεργασία»

κράτους και επιχειρήσεων στο πλαίσιο της ελεύθερης παγκοσμιοποιημένης αγοράς (Κουρούτζας, 2019: 123).

2.3 Παράγοντες που ευνοούν το Κρατικό – Εταιρικό έγκλημα

Σημαντικός παράγοντας για την πραγματοποίηση κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων είναι το γεγονός των πολύ στενών διαπροσωπικών σχέσεων που υπάρχουν μεταξύ των κρατικών και των επιχειρηματικών οντοτήτων, κάτι που διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό τη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων (Green & Ward, 2004: 42). Ένας άλλος παράγοντας που «ευνοεί» τη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων είναι οι γενικότερες πολιτικοοικονομικές συνθήκες που επηρεάζουν τις σχέσεις κράτους και επιχείρησης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων συνθηκών αποτελεί το δημόσιο χρέος που πρέπει να εξυπηρετηθεί από τις κυβερνήσεις και στην προσπάθειά τους αυτή φαίνεται τις περισσότερες φορές αγνοούν τις παράνομες δραστηριότητες των επενδυτών που βελτιώνουν την οικονομική ανάπτυξη, βοηθούν στη μείωση του χρέους, αλλά αυτό γίνεται πολλές φορές σε βάρος του γενικού συνόλου (Green & Ward, 2004: 45). Η προσπάθεια εξεύρεσης τρόπων μέσω της νόμιμης οδού για την επίτευξη των στόχων από τις κυβερνήσεις και τις επιχειρήσεις μπορεί να αγνοηθεί και να οδηγήσει στην χρησιμοποίηση παράνομων μέσων για την επίτευξή τους και εξ' αιτίας της απουσίας μηχανισμών ελέγχου (Green & Ward, 2004: 49).

Οι προσπάθειες που έχουν γίνει για να ερμηνεύσουν τη δημιουργία αυτής της μορφής του εγκλήματος, κατέληξαν στον εντοπισμό τριών παραγόντων. Οι παράγοντες αυτοί είναι το κίνητρο και ο στόχος που υπάρχει για τέτοιες εγκληματικές ενέργειες, η ευκαιρία που παρουσιάζεται κάποια στιγμή και ο βαθμός ελέγχου που υφίσταται κάθε φορά (Green & Ward, 2004: 29).

Η αύξηση πλούτου από την κρατική ή επιχειρηματική οντότητα είναι το σημαντικότερο κίνητρο και στόχος που την οδηγεί σε εγκληματική δράση. Έτσι, στην περίπτωση που δεν υπάρχουν τα κατάλληλα νόμιμα μέσα και ο νόμιμος τρόπος για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, αναζητούνται άλλα μέσα μη νόμιμα για την επίτευξή του. Για να περιοριστούν αυτού του είδους εγκληματικές ενέργειες συνεργασίας κράτους και επιχειρήσεων, σημαντικός παράγοντας είναι ο κοινωνικός έλεγχος και η αποτελεσματικότητά του (Green & Ward, 2004: 29).

Ο στόχος που είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους και η συνεχής αναζήτησή του οδηγεί στη χρησιμοποίηση μέσων και πρακτικών που μπορούν να προκαλέσουν βλάβες στο κοινωνικό σύνολο. Για την τέλεση τέτοιου είδους εγκλημάτων, είναι απαραίτητη η επιμονή του ατόμου για την επίτευξη του στόχου, ενεργώντας μέσα σε μια κοινωνία που σε σχέση με τους στόχους τα νόμιμα μέσα είναι ελάχιστα, ενώ καταλυτικό ρόλο παίζει και ο βαθμός κοινωνικού ελέγχου που υπάρχει. Ο υποτυπώδης και ανεπαρκής κοινωνικός έλεγχος αυξάνει τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται για τη διάπραξη τέτοιων εγκλημάτων (Γεωργούλας, 2019: 49).

2.3.1 Νομοθέτηση και εφαρμογή των νόμων.

Κατά τη διαδικασία της νομοθέτησης, λόγω του γεγονότος της πληθώρας περιπτώσεων που πρέπει να επιλυθούν, πρέπει να δοθεί προτεραιότητα σε κάποιες από αυτές. Σημαντικός παράγοντας για το ποια προβλήματα θα λυθούν κατά προτεραιότητα και ποια στη συνέχεια ή και καθόλου είναι ο βαθμός της διαφθοράς που υπάρχει (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 249). Έτσι, σε ένα περιβάλλον με μεγάλη διαφθορά, η νομοθέτηση επηρεάζεται από ομάδες με πολιτικές διασυνδέσεις που γνωρίζουν πως να αποτρέψουν την έκδοση ενός νόμου ή να μετριάσουν τις συνέπειές του εφόσον αυτός εκδοθεί (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012: 250).

Η «συνεργασία» και οι διαπλεκόμενες σχέσεις της πολιτικής εξουσίας με τον ιδιωτικό τομέα και τις επιχειρήσεις, επηρεάζουν τη νομοθέτηση διατάξεων, ώστε αυτές να «αιτιολογούν» ή να παραβλέπουν κάποιες μη αποδεκτές συμπεριφορές που προκαλούν βλάβη στην κοινωνία. Τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να είναι η τυποποίηση σε ποινικό νόμο εγκληματικών πράξεων, αλλά την ίδια στιγμή να υπάρχει ουσιαστικά και αδυναμία εφαρμογής του νόμου. Επίσης, λόγω των σχέσεων αυτών είναι δυνατό να υπάρχουν παρεμβάσεις και να τροποποιούνται κάποιοι νόμοι οι οποίοι επηρεάζουν την απονομή της δικαιοσύνης με συνέπεια είτε την αθώωση παραγόντων της διαπλοκής (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019: 185), είτε την ευνοϊκότερη αντιμετώπισή τους κατά την επιβολή ποινής (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019: 186).

Συνεπώς, οι πολιτικοί παράγοντες που ανήκουν σε ισχυρές κοινωνικές ομάδες που έχουν κάθε μορφής εξουσία, μαζί με τους οικονομικά ισχυρούς παράγοντες της κοινωνίας, μπορούν να παρεμβαίνουν στη δικαιοσύνη για την έκδοση ευνοϊκότερων αποφάσεων που τους αφορούν, αλλά επίσης έχουν και τη δυνατότητα να επηρεάζουν τη δημιουργία νόμων

που ρυθμίζουν κανόνες οι οποίοι σχετίζονται με τους ίδιους ή ανθρώπους του περιβάλλοντός τους (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019: 186). Τέτοιες περιπτώσεις είναι η έκδοση νόμων με κάποια κενά ή συγκεκριμένες ρυθμίσεις που ευνοούν κάποιους και επιτρέπουν πράξεις που θα έπρεπε να τυποποιηθούν στο νόμο (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019: 194).

Ο νόμος σε τέτοιες περιπτώσεις, δεν είναι ο υπερασπιστής της κοινωνίας και των αξιών που αυτή έχει, αλλά γίνεται κυρίως υπερασπιστής της πολιτικής και οικονομικής ελίτ. Εκφράζει τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης, της πολιτικοοικονομικής εξουσίας, ελέγχοντας αυτή τη λειτουργία του κοινωνικού ελέγχου, καθώς επίσης οδηγεί και στην ασυλία των δραστών εγκληματικών πράξεων που ανήκουν σε αυτήν (Βασιλαντωνοπούλου, 2014: 127).

Στην Ελλάδα, η δημιουργία νόμων βρίσκεται ακόμη μακριά από τα πρότυπα που ορίζονται για την καλή και δίκαιη νομοθέτηση. Αυτό συμβαίνει αρχικά, γιατί δεν υπάρχει μια οργανωμένη διαδικασία για την παραγωγή των νομοθετημάτων με βάση τα κυρίαρχα πρότυπα. Επίσης, καταστρατηγούνται και δεν εφαρμόζονται επαρκώς ουσιώδεις αρχές του δικαίου, ενώ είναι φανερή η απουσία εγγυήσεων σχετικά με την προστασία του πολίτη (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019: 200).

Έτσι, η δημιουργία και παραγωγή των νόμων στη χώρα μας σε πολλές περιπτώσεις πραγματοποιείται ευκαιριακά και για διάφορα θέματα που βρίσκονται πρόσκαιρα στην επικαιρότητα, ενώ βασικός στόχος είναι η εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής και η ικανοποίηση της κοινής γνώμης. Όλα αυτά έχουν ως συνέπεια να δημιουργούνται «κενά» στους νόμους, κάτι που μπορεί να γίνεται εσκεμμένα ή μη, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται περισσότερες ευκαιρίες για την ανάπτυξη της διαφθοράς. Απόρροια μιας τέτοιας νομοθέτησης είναι η εξυπηρέτηση ορισμένων ιδιωτικών συμφερόντων, αλλά πολλές φορές και η πεποίθηση της κοινωνίας ότι επικρατεί ένα καθεστώς ατιμωρησίας στη δικαιοσύνη της χώρας μας (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019: 201).

2.3.2 Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) παίζουν σημαντικό ρόλο για τη συγκάλυψη τέτοιας μορφής εγκλημάτων, καθώς τα παρουσιάζουν με ασάφεια, εντελώς αποσπασματικά και αόριστα και με ελλιπή στοιχεία. Αυτό γίνεται γιατί μπορεί να υπάρχει σύνδεση των μέσων αυτών με την πολιτική και οικονομική διαπλοκή όπου εξυπηρετούνται συγκεκριμένα

συμφέροντα ή λόγω της κοινής τους ιδεολογίας με την πολιτική ή οικονομική εξουσία ή μπορεί να εξυπηρετούν δικούς τους επιχειρηματικούς σκοπούς (Βασιλαντωνοπούλου, 2015: 72).

Η θέση που έχουν στην κοινωνία οι δράστες αυτών των εγκλημάτων, όπως έχει τονισθεί παίζει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία των νόμων, αλλά και αργότερα στο πως αυτοί εφαρμόζονται, με συνέπεια να παρατηρείται πολλές φορές το φαινόμενο της ατιμωρησίας και της χαμηλής δημοσιότητας. Στο τελευταίο «συμμετέχουν» και τα ΜΜΕ τα οποία ενεργοποιούν μηχανισμούς που οδηγούν στην απόκρυψη ή τη μικρότερη δυνατή δημοσιοποίηση τέτοιων γεγονότων προστατεύοντας ουσιαστικά τους δράστες (Γασπαρινάτου, 2019: 175).

Η κοινή γνώμη διαμορφώνει την άποψή της για τους δράστες εγκληματικών πράξεων επηρεαζόμενη από τα ΜΜΕ που τους παρουσιάζουν με συγκεκριμένα κοινωνικά και φυσικά χαρακτηριστικά, συγκεκριμένη ηθική και συμπεριφορά. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται ο στόχος των μέσων να διαμορφώσει τις κοινωνικές αντιλήψεις για τους δράστες όπως αυτά το επιθυμούν. Έτσι, προβάλλονται γεγονότα που εντυπωσιάζουν και όχι αυτά που ενδιαφέρουν περισσότερο την κοινωνία, ενώ στην πλειοψηφία των περιπτώσεων τα γεγονότα εξετάζονται επιφανειακά. Επίσης, δίνεται τεράστια έμφαση σε περιστατικά εγκλημάτων που κυριαρχεί η βία, αγνοώντας ή αφιερώνοντας λιγότερο χρόνο στα άλλα (Πανούσης, 2016: 737). Η προβολή των γεγονότων από τα ΜΜΕ με τους παραπάνω τρόπους, έχει ως αποτέλεσμα την παραποίηση της αλήθειας με πρόθεση τον επηρεασμό των απόψεων και πεποιθήσεων της κοινωνίας (Πανούσης, 2016: 738). Την επιρροή αυτή των ΜΜΕ στην κοινή γνώμη ενισχύει και η «προσπάθεια» που γίνεται από ειδικούς και έμπειρους που «στρατολογούν» τα μέσα, να στηρίζουν τις παραποιημένες αλήθειες τους (Πανούσης, 2016: 739).

3. Διαφθορά και Κρατικό – Εταιρικό Έγκλημα στην Ελλάδα

3.1 Η Διαφθορά στην Ελλάδα

Από την εποχή της δημιουργίας του ελληνικού κράτους και για πάνω από διακόσια χρόνια, οι πολιτικοί του τόπου διεκδικούσαν την εξουσία σε εκλογές μέσα από τη δημιουργία πελατειακών σχέσεων και δικτύων. Η υπόσχεση της πρόσληψης στο δημόσιο και μετέπειτα η πραγματοποίησή της ήταν η ανταμοιβή για την υποστήριξη στο κόμμα και την ψήφισή του στις εκλογές. Το γεγονός αυτό, πέρα από το ότι δημιούργησε ένα δημόσιο τομέα μεγαλύτερο απ' ότι χρειαζόταν, οδήγησε σε μια κατάσταση που ευνόησε και ακόμη ευνοεί την ανάπτυξη της διαφθοράς. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, ήτοι τη «συμμετοχή» των κομμάτων στην κρατική λειτουργία και την αντίληψη ότι ο «άνθρωπος του κόμματος» είναι ένα είδος επαγγέλματος, ταυτίζεται το κόμμα με την κρατική λειτουργία. Αυτό οδηγεί στην εξυπηρέτηση, όχι των δημοσίων, αλλά πρωτίστως των ιδιωτικών και κυρίως οικονομικών συμφερόντων (Μαντζούφας, 2011).

Έτσι, η εμμονή στο κόμμα και η ταύτισή του με τη διακυβέρνηση της χώρας, προκάλεσε μία μη αξιοκρατική συγκέντρωση κομματικών στελεχών σε σημαντικές θέσεις στη διοικητική λειτουργία του κράτους. Ταυτόχρονα, για να μετριαστούν οι αντιδράσεις για το γεγονός αυτό από τους λιγότερο προνομιούχους που δεν είχαν τη δυνατότητα συμμετοχής σε όλο αυτό το δίκτυο κόμματος και κράτους, αυξήθηκε η κοινωνική και προνοιακή πολιτική από πόρους που προέρχονταν από κρατικά δάνεια. Σε τέτοιες συνθήκες κρατικής λειτουργίας, η διαφθορά δεν είχε μόνο σαν αποτέλεσμα την κατασπατάληση εθνικού πλούτου, αλλά κυρίως την αντίληψη ότι καταστάσεις όπως η φοροδιαφυγή, η μη διαφανής πρόσληψη στο δημόσιο αλλά και κάθε είδους άλλη αυθαιρεσία, αποτελούν μια κανονικότητα. (Μαντζούφας, 2011).

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, ακόμη και όταν αποκαλύφθηκαν περιπτώσεις πολιτικής διαφθοράς και έγιναν προσπάθειες να αποδοθούν οι σχετικές ευθύνες, αυτές έπεσαν στο κενό, καθώς δεν υπάρχει η δυνατότητα θεσμικά να αποδοθούν ατομικές ευθύνες σε πολιτικά πρόσωπα, αλλά κυρίως δεν υπάρχει η θέληση από τους αρμόδιους να γίνει κάτι τέτοιο. Όλο αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την ατιμωρησία των πολιτικών που σχετίζονται με πράξεις διαφθοράς, ενώ για να μετριαστούν οι αντιδράσεις αναπτύσσεται μια

«σκανδαλολογία» από τα μέσα ενημέρωσης και συνήθως βρίσκεται κάποιος «ένοχος» ως εξιλαστήριο θύμα (Μαντζούφας, 2011).

Την αναξιοκρατία και την ευνοιοκρατία που έχουν κυριαρχήσει στη χώρα μας, παρά το γεγονός ότι είναι από τις σοβαρότερες εκδηλώσεις του φαινομένου της διαφθοράς, η πλειοψηφία των πολιτών την αντιλαμβάνεται ως ένα είδος νόμιμης δοσοληψίας με την κεντρική διοίκηση και το πολιτικό σύστημα. Σχετικά με τις περιπτώσεις μεγάλης διαφθοράς, που προκύπτουν από πολιτικές αποφάσεις σε ανώτερα κλιμάκια και έχουν ως αντικείμενο σημαντικές οικονομικές συναλλαγές, οι πολίτες ζητούν την τιμωρία των ενεργούντων τη διαφθορά πολιτικών και απαξιώνουν το σύνολο του πολιτικού συστήματος (Μαντζούφας, 2011).

Οι ενέργειες αυτές όπου διαπλέκονται στα όρια του νόμου, η πολιτική με την οικονομική εξουσία και επιτυγχάνεται η αύξηση του κέρδους των επιχειρήσεων με διάφορους τρόπους και με την εκμετάλλευση πάντα των θεσμικών δυσλειτουργιών και της ανεπάρκειας του συστήματος, αποτελούν το φαινόμενο που ορίζεται ως διαπλοκή. Αποτέλεσμα όλων των φαινομένων διαφθοράς όπως αναφέρθηκαν παραπάνω και ίσως το χειρότερο όλων είναι το γεγονός ότι όσοι παίρνουν την εξουσία και κυβερνούν, ουσιαστικά αποδέχονται μοιρολατρικά τη διαφθορά, αφού πέρα από συστάσεις και νουθεσίες περί καταπολέμησής της, δεν προχωρούν σε πράξεις για τη λύση του προβλήματος (Μαντζούφας, 2011).

Όπως έχει αναφερθεί από πολλούς, η διαφθορά στέκεται εμπόδιο στην ανάπτυξη και ευημερία της κοινωνίας και της οικονομίας. Δημιουργεί ανισοκατανομή εισοδημάτων, είναι παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει σε πολιτική αποσταθεροποίηση, torpilίζει τις προσπάθειες δίκαιης νομοθέτησης και εν συνόλω, προκαλεί κρίση εμπιστοσύνης της κοινωνίας προς το κράτος (Διεθνής διαφάνεια Ελλάς, 2025). Σύμφωνα με τους δείκτες της Διεθνούς Διαφάνειας και την επιτροπή του συμβουλίου της Ευρώπης GRECO, η διαφθορά στην Ελλάδα ήδη από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα είχε λάβει μεγάλες διαστάσεις, καθώς κατείχε την 42^η θέση ανάμεσα στις περισσότερο διεφθαρμένες χώρες, τη χειρότερη ανάμεσα στα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 584).

Η διαφθορά στην Ελλάδα έχει εξαπλωθεί στη δημόσια διοίκηση και την πολιτική, αλλά και σε πολλούς τομείς της κοινωνικής ζωής, με αποτέλεσμα να θεωρείται ότι ήταν από τις βασικότερες αιτίες της οικονομικής και θεσμικής κρίσης που γνώρισε η χώρα μας. Θα πρέπει να σημειωθεί βέβαια, ότι δεσμευόμενη από τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς κανόνες

και συμφωνίες, η Ελλάδα έχει νομοθετήσει και έχει ενσωματώσει στο ποινικό της δίκαιο διατάξεις για την καταπολέμηση του φαινομένου. Η πλειοψηφία πάντως των υποθέσεων διαφθοράς που παίρνουν το δρόμο της δικαιοσύνης στην Ελλάδα, αφορούν περιστατικά δωροδοκίας – δωροληψίας (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 585).

Για το έτος 2024, ο δείκτης της διεθνούς διαφάνειας για την αντίληψη της διαφθοράς στον τομέα του δημοσίου ο οποίος αναφέρεται σε μια κλίμακα 0-100, με τη μεγαλύτερη βαθμολογία να συνεπάγεται το μικρότερο βαθμό διαφθοράς, η χώρα μας βρίσκεται στην κατάταξη με τη μικρότερη διαφθορά (Διεθνής διαφάνεια Ελλάς, 2025) στην 59^η θέση μαζί με τρεις άλλες χώρες με 49 βαθμούς (Corruption perceptions index 2024, 2025:4). Το φαινόμενο της διαφθοράς φαίνεται να ανησυχεί τους πολίτες της χώρας μας, αφού σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε, πάνω από τους μισούς ερωτηθέντες (54%) θεωρούν ότι λόγω της διαφθοράς οι επιχειρήσεις τους δε μπορούν να επικρατήσουν σε διαγωνισμούς του δημοσίου.

Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα ήταν στα ίδια χαμηλά επίπεδα με το δείκτη της προηγούμενης χρονιάς, μια τέτοια στασιμότητα και όχι κάποια βελτίωση, φανερώνει την απουσία σημαντικών παρεμβάσεων σε βασικά δομικά ζητήματα τα οποία είχαν υποδειχθεί το 2023. Τέτοια ήταν να διασφαλιστεί η ελευθερία και η ανεξαρτησία των ΜΜΕ, να ενισχυθεί ο τομέας της δικαιοσύνης και η χρηματοδότησή της, αλλά και γενικά το κράτος δικαίου και τέλος, να βελτιωθούν και να ενισχυθούν οι ανεξάρτητες αρχές (Διεθνής διαφάνεια Ελλάς, 2025).

3.2 Το κρατικο-εταιρικό έγκλημα στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα το κοινωνικό και πολιτικό σύστημα στηρίζονταν στα δίκτυα που σχηματίζονταν στην κοινωνία και είχαν σαν βάση τους τις φιλικές, οικογενειακές, πολιτικές και πελατειακές σχέσεις με σκοπό να προστατέψουν τα προσωπικά τους συμφέροντα. Αυτό το σύστημα πολιτικής λειτούργησε έως τα τέλη του 20ού αιώνα, καθώς αυτά τα δίκτυα έλυναν προβλήματα μέσα στην κοινωνία με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, με σημαντικές όμως αρνητικές συνέπειες, όπως ήταν η δημιουργία και αύξηση του φαινομένου της παραοικονομίας. (Βιδάλη, 2017: 138).

Από τη δεκαετία του 1980 και μετά και την επέκταση της ελεύθερης αγοράς και στη χώρα μας, προκλήθηκαν νέες ευκαιρίες από νέες αγορές και νέες δυνατότητες αύξησης πλούτου, κάτι που τράβηξε την προσοχή της παλαιάς και νέας πολιτικής και οικονομικής εξουσίας. Προοδευτικά αναδύθηκε ένα καινούριο σύστημα πελατειακών σχέσεων ως αποτέλεσμα των σχέσεων κράτους και επιχειρήσεων που μαζί με τις παραδοσιακές πελατειακές σχέσεις εμπλεκόμενες με τα κόμματα εξουσίας δημιούργησαν συνολικά ένα νέο, «σύγχρονο» σύστημα πελατειακών σχέσεων. Το νέο αυτό σύστημα το χαρακτήριζε η επίμονη και ατελείωτη αναζήτηση πλούτου και εξουσίας (Βιδάλη, 2017: 138).

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, πολλές υποθέσεις κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων και διαφθοράς ήρθαν στην επιφάνεια, αλλά και πολλές δεν είδαν ποτέ το φως της δημοσιότητας ούτε και εμφανίστηκαν ποτέ ενώπιον της δικαιοσύνης (Βιδάλη, 2017: 139). Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι αξίες των κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων που κατέχουν την εξουσία, μεταφέρονται στις νέες γενιές και αυτό πιθανόν έχει ως συνέπεια την επέκταση τέτοιων εγκλημάτων, κάτι που φαίνεται να συμβαίνει στη χώρα μας. Η μεταβίβαση αυτή των αξιών και των αντιλήψεων περιλαμβάνει και πελατειακές σχέσεις οι οποίες εξελίσσονται και προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες που επικρατούν. Επίσης, η γενική σχεδόν «αποδοχή» από την κοινωνία, των έκνομων ενεργειών που συντελούνται με τη συνεργασία κράτους και επιχειρήσεων στην Ελλάδα, ενισχύεται και από τα ΜΜΕ με όσα αυτά προβάλλουν σε σχέση με το τι είναι επιτυχία και τι όχι, τι είναι ηθικό και τι νόμιμο (Βιδάλη, 2017: 144).

Τα τελευταία χρόνια, στην Ελλάδα, στην εποχή των μνημονίων επιβλήθηκαν από τους διεθνείς οργανισμούς προγράμματα για τη «διάσωση» της ελληνικής οικονομίας. Αποτέλεσμα όμως αυτών των προγραμμάτων κατά την εφαρμογή τους και την απότομη προσαρμογή της οικονομίας και της κοινωνίας σε αυτά ήταν η απότομη μείωση του βιοτικού επιπέδου κάτι που έρχεται σε αντίθεση με την κοινωνική δικαιοσύνη και τη δημοκρατία και συνιστά παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Γεωργούλας, 2019: 53). Την ίδια περίοδο στη χώρα μας, εφαρμόστηκε μια προνομιακή πολιτική για λίγους που με τη σειρά της οδήγησε στην αύξηση της διαφθοράς και της διαπλοκής. Επίσης, ψηφίστηκαν νόμοι που είχαν ως αποτέλεσμα την ποινική ασυλία κάποιων όπως στις περιπτώσεις που βάσει νόμου δε διώχθηκαν ποινικά πρόσωπα που σχετίζονταν με την εξουσία και το χρήμα και είχαν συμμετοχή σε υποθέσεις «ύποπτων» δημόσιων συμβάσεων και εξοπλιστικών προγραμμάτων. Νομοθετική παρέμβαση υπήρχε επιπλέον και για ποινικές δίκες που βρίσκονταν σε εκκρεμότητα και είχε ως αποτέλεσμα την απαλλαγή των

κατηγορούμενων λόγω παραγραφής ή αναστολής που ψηφίστηκε εκ των υστέρων (Γεωργούλας, 2019: 54).

Τα μέτρα που πάρθηκαν για την οικονομική κρίση επηρέασαν αρνητικά το βιοτικό επίπεδο των πολιτών, χειροτέρεψαν τις συνθήκες ζωής τους, ήταν αντίθετα με την κοινωνική δικαιοσύνη και τη δημοκρατία, με συνέπεια να παραβιάζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα από τη χώρα μας, τα οποία έπρεπε να προστατεύονται σύμφωνα με όσα ορίζονται στο διεθνές αλλά και το εγχώριο δίκαιο (Georgoulas, 2017: 530). Μερικά από τα δικαιώματα που παραβιάστηκαν ήταν αρχικά, το δικαίωμα στην εργασία, αφού πέρα από την ανασφάλεια των εργαζομένων για την εργασία τους και τα ευέλικτα και με μικρά ημερομίσθια ωράρια, υπάρχει και ένα κύμα απολύσεων που οδηγούν στη δυσλειτουργία των υπηρεσιών και της κοινωνίας γενικότερα (Georgoulas, 2017: 531). Επίσης, η μείωση των εξόδων στον τομέα της υγείας, οδήγησε σε γενικότερες ελλείψεις στις δομές υγείας, μειώνοντας παράλληλα το επίπεδο της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης στη χώρα μας (Georgoulas, 2017: 532).

Στη διάρκεια όλων αυτών των συμφωνιών που είχαν γίνει για την αντιμετώπιση της κρίσης, προκαλώντας κοινωνικές βλάβες και καταπάτηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δημιουργήθηκε μέσω της νομοθέτησης μια προνομιακή πολιτική για κάποιους, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι ευκαιρίες διαφθοράς. Συγκεκριμένα, νέοι νόμοι ήταν αιτία ατιμωρησίας διαφόρων κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων και φαινομένων διαφθοράς, σε πρόσωπα διαπλεκόμενα με τη δημόσια εξουσία και το δημόσιο χρήμα (Georgoulas, 2017: 535).

Σε αυτό το περιβάλλον, δημιουργήθηκε μια κατάσταση με νομοθετικές ρυθμίσεις που δικαίωναν στελέχη που είχαν δωροδοκηθεί και ανήκαν στην ανώτερη ιεραρχική κλίμακα του κράτους και των επιχειρήσεων. Σε μια εποχή που πολίτες κινδύνευαν να διωχθούν ποινικά για όχι μεγάλα χρέη προς το δημόσιο (Γεωργούλας, 2018: 300), κρατικά στελέχη και διάφορες «ευνοημένες» ομάδες μέσα στην κοινωνία, που συμμετείχαν στην κατασπατάληση του κρατικού πλούτου, ευνοούνται και απαλλάσσονται από τυχόν κατηγορίες (Γεωργούλας, 2018: 301).

Μετά από όσα αναφέρθηκαν και έγιναν στην Ελλάδα την εποχή της οικονομικής κρίσης και την ανάδειξη των έκνομων ενεργειών που πραγματοποιήθηκαν με τη συνέργεια διεθνών οργανισμών, κράτους και ιδιωτικού τομέα, αυτά αναγνωρίστηκαν από τη μεγάλη

πλειοψηφία της ελληνικής κοινωνίας ως προβλήματα που προέκυψαν από πράξεις κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων, ενώ έγινε αντιληπτή και η βασική αιτία του προβλήματος που είναι η συνεργασία κράτους και επιχειρήσεων (Georgoulas, 2017: 543). Υποθέσεις πολιτικής διαφθοράς που αποκαλύφθηκαν στη χώρα μας, έδειξαν ότι αυτές είχαν μεγάλη χρονική διάρκεια και όλο το δίκτυο δημιουργήθηκε για την επίτευξη στόχων που ήταν κοινοί για την πολιτική εξουσία και τους ιδιοκτήτες ιδιωτικών κεφαλαίων. Η σύμπραξη αυτή παραγόντων της πολιτικής και οικονομικής ελίτ, με κινητήρια δύναμη τη διαφθορά, προκάλεσε σειρά κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων, τα οποία δεν ήταν ευκαιριακά και πρόσκαιρα, αλλά είχαν διάρκεια στο χρόνο με αντικειμενικό πάντα σκοπό την απόκτηση και διατήρηση οικονομικής και πολιτικής δύναμης και εξουσίας (Γασπαρινάτου, 2019: 171).

Το φαινόμενο αυτό της διαφθοράς που υπάρχει και αποτελεί το βασικό παράγοντα στα κρατικο-εταιρικά εγκλήματα, δεν αποτελεί μεμονωμένο γεγονός σε κάποια από αυτά τα εγκλήματα, αλλά έχει γίνει αναπόσπαστο κομμάτι των σχέσεων διαπλοκής των επιχειρήσεων με το κράτος, έχει αποκτήσει έναν καθολικό χαρακτήρα. Αποτελεί μια κανονικότητα για το πως γίνονται και πως συμφωνούνται τέτοιες δουλειές στη χώρα μας. Αυτό αποδεικνύεται στην περίπτωση των συμβάσεων των επιχειρήσεων με το κράτος, όπου η επιχείρηση για την εξασφάλιση μιας σύμβασης έπρεπε να καταβάλει κάποιο ποσό δωροδοκώντας ουσιαστικά τους κρατικούς υπαλλήλους ή πολιτικούς που ήταν αρμόδιοι ή μπορούσαν να «βοηθήσουν» την επιχείρηση. Αξίζει να σημειωθεί, ότι τέτοια φαινόμενα υπάρχουν σε όλη την έκταση της πολιτικής, κομματικής και επιχειρηματικής ζωής του τόπου, ενώ άξιο αναφοράς είναι και το γεγονός ότι οι εμπλεκόμενοι δε δεσμεύονται από προσωπικές πολιτικές ιδεολογίες και συνεργάζονται όλοι με όλους ανεξαρτήτως ιδεολογίας (Γασπαρινάτου, 2019: 172).

Οι πράξεις αυτές της διαφθοράς, που είναι πλέον «θεσμοθετημένες» στο πολιτικό σύστημα και στο επιχειρηματικό περιβάλλον και, όπως έχει αναφερθεί, δεν αποτελούν τη μεμονωμένη δράση των διεφθαρμένων αξιωματούχων του κράτους ή των στελεχών των επιχειρήσεων, έχουν ενσωματωθεί στην κουλτούρα του κάθε οργανισμού του δημοσίου ή του ιδιωτικού τομέα. Έτσι, ο στόχος για την κάθε επιχείρηση γίνεται πιο εύκολος με, την στηριγμένη στη διαφθορά, «συνεργασία» με την πολιτική και κρατική εξουσία (Γασπαρινάτου, 2019: 172), ενώ αντίστοιχα, το ίδιο συμβαίνει και με τους φορείς της

πολιτικής και κρατικής εξουσίας, που με όμοιο τρόπο πετυχαίνουν ευκολότερα την αναρρίχηση τους στην εξουσία ή τη διατήρηση αυτής (Γασπαρινάτου, 2019: 173).

4. Η περίπτωση της πυρκαγιάς στο Μάτι Αττικής

Ένα απόγευμα του Ιουλίου του 2018, στις 23 του μήνα, με την ταχύτητα του ανέμου να φτάνει τα οκτώ μποφόρ, ένας πολίτης άναψε φωτιά για να κάψει κάποια χόρτα στο χωράφι του («Φωτιά στο Μάτι: Το χρονικό της τραγωδίας με τους 104 νεκρούς», 2024). Στην αρχή δεν φαίνονταν επικίνδυνη, καθώς η κίνησή της και η ταχύτητά της δεν ενέπνεε καμία ανησυχία καθώς έκαιγε μόνο χαμηλή βλάστηση. Ο κίνδυνος της επέκτασής της και η καταστροφή που θα προκαλούσε δεν εκτιμήθηκε σωστά τα πρώτα αυτά λεπτά. Μετά από λίγο όμως, δυνάμωσε ο άνεμος αλλάζοντας και την κατεύθυνσή του με συνέπεια σε πολύ λίγο χρόνο να επεκταθεί και να χαθεί ο έλεγχός της. («6 χρόνια από την τραγωδία στο Μάτι», 2024).

Έτσι, με τους ισχυρούς ανέμους η φωτιά άρχισε να εξαπλώνεται με μεγάλη ταχύτητα. Η πυροσβεστική ειδοποιήθηκε αμέσως, σε λιγότερο από δέκα λεπτά από τότε που άρχισαν οι πρώτες φλόγες. Στο σημείο της πυρκαγιάς έφθασαν στην αρχή, πρώτες μόνο εθελοντικές ομάδες πυρόσβεσης, αφού την ίδια περίοδο σε άλλη περιοχή της Αττικής εξελισσόταν άλλη πυρκαγιά. Η ταχύτητα της φωτιάς ήταν πολύ μεγάλη, υπολογίστηκε στα 100 χιλιόμετρα την ώρα και διανύοντας μια μεγάλη απόσταση σε λιγότερο από δύο ώρες φτάνει στην περιοχή Μάτι Αττικής («Πώς ξεκίνησε η φωτιά στο Μάτι: Βίντεο ντοκουμέντο από τη μέρα της τραγωδίας», 2024). Λόγω της τεράστιας ταχύτητάς της, κάτοικοι της περιοχής δεν πρόλαβαν να αντιδράσουν, παγιδεύτηκαν μέσα στη φωτιά και προσπαθούσαν είτε πεζοί είτε με αυτοκίνητο να φύγουν από την περιοχή, κάτι που ήταν αδύνατο εξαιτίας της αυξημένης κίνησης σε υπερβολικά στενούς δρόμους. Πρόβλημα υπήρχε και στους πεζούς που δυσκολεύονταν να βρουν το δρόμο προς τη θάλασσα και κάποιοι από αυτούς έχασαν τη ζωή τους για αυτόν το λόγο. Άλλοι πνίγηκαν στη θάλασσα προσπαθώντας να γλιτώσουν από την πυρκαγιά. Κατόπιν μεγάλης καθυστέρησης, σκάφη του λιμενικού, του ναυτικού και λοιπά σκάφη επιχείρησαν τη διάσωση όσων βρήκαν το δρόμο προς τη θάλασσα αποφεύγοντας τις φλόγες. Χαρακτηριστικό είναι ότι ιδιωτικά σκάφη, αλλά και καΐκια ψαράδων κινητοποιήθηκαν πριν από το λιμενικό και τα υπόλοιπα σωστικά μέσα («6 χρόνια από την τραγωδία στο Μάτι», 2024). Από το πέρασμα της πυρκαγιάς καταστράφηκαν τελείως ή έπαθαν μεγάλες καταστροφές πάρα πολλές κατοικίες, αλλά το χειρότερο ήταν ότι έχασαν τη ζωή τους 104 συμπολίτες μας και τραυματίστηκαν πολλοί άλλοι. Σε αυτό το καλοκαιρινό απόγευμα του Ιουλίου έλαβε χώρα η φονικότερη πυρκαγιά της χώρας μας («6 χρόνια από την τραγωδία στο Μάτι», 2024).

4.1 Οι αιτίες της τραγωδίας

Η πυρκαγιά στο Μάτι Αττικής ήταν μια πολυσύνθετη καταστροφή που προκλήθηκε από τον ανθρώπινο παράγοντα, καθώς εκτός από το γεγονός ότι ξεκίνησε από ανθρώπινο χέρι, ανθρώπινος παράγοντας ήταν και αυτός που «βοήθησε» στη διεύρυνση της καταστροφής. Από το αποτέλεσμα αποδείχθηκε η ανεπάρκεια των υπευθύνων να διαχειριστούν την κρίση πριν και μετά την έναρξή της φωτιάς, ενώ στη συνέχεια αυτή εξελίχθηκε σε φυσική καταστροφή με τις γνωστές συνέπειες (Ράπτης, 2021). Οι αιτίες για την καταστροφική αυτή πυρκαγιά ήταν αρχικά το γεγονός ότι εξελίχθηκε σε μια περιοχή στην οποία συνυπάρχουν οι κατοικίες με τις δασικές εκτάσεις, κάτι που την κάνει πολύ επικίνδυνη για την απώλεια ζωών σε πιθανή πυρκαγιά. Επίσης, η ταχύτητα και η κατεύθυνση του ανέμου έπαιξε σημαντικό ρόλο για τη γρήγορη εξάπλωσή της («Πανεπιστήμιο Αθηνών: Οι δέκα λόγοι της τραγωδίας στο Μάτι», 2018).

Τα στοιχεία που έχουν αποκαλυφθεί από μάρτυρες, πυροσβεστική και ειδικό πραγματογνώμονα για το τι προκάλεσε την καταστροφή και κυρίως το θάνατο τόσων ανθρώπων δείχνουν ότι δεν υπήρχαν πολλές δυνάμεις πυρόσβεσης, καθώς εξελίσσονταν και άλλη μεγάλη πυρκαγιά στην Αττική. Κάποιες από αυτές, ενώ ήταν στην περιοχή που αρχικά εκδηλώθηκε η φωτιά, δέχτηκαν εντολή να μεταβούν στην άλλη πυρκαγιά. Αν έμεναν στην αρχική περιοχή και ενεργούσαν εκεί, ίσως να έσβηνε η φωτιά στο αρχικό της στάδιο. Επίσης, από τα μέσα που ήταν διαθέσιμα, λίγα έλαβαν μέρος στην κατάσβεση της συγκεκριμένης πυρκαγιάς, καθώς πολλά είχαν μετακινηθεί σε άλλες πυρκαγιές, ενώ κάποια αντιμετώπιζαν τεχνικά προβλήματα (Σουλιώτης, 2018).

Σύμφωνα με μαρτυρίες, οι δυνάμεις πυρόσβεσης της φωτιάς ήταν ελάχιστες για τη σφοδρότητα του φαινομένου. Οι υπεύθυνοι της πυροσβεστικής που ήταν παρόντες στην περιοχή, ζητούσαν να έρθουν περισσότερα μέσα, ιδίως εναέρια, καθώς σε διαφορετική περίπτωση θα υπήρχε αδυναμία αντιμετώπισης της πυρκαγιάς («Δίκη για το Μάτι: Οι δυνάμεις της Πυροσβεστικής ήταν μηδενικές», 2023). Τα εναέρια μέσα δεν υπήρχαν. Μόνο μια φορά πραγματοποιήθηκε προσπάθεια κατάσβεσης της φωτιάς από τον αέρα και μετά δεν υπήρχε χρήση κανενός εναερίου μέσου. Τονίστηκε η αποτελεσματικότητα του μέσου αυτού τη μοναδική φορά που χρησιμοποιήθηκε, καθώς και η πεποίθηση ότι αν υπήρχαν περισσότερα μέσα δε θα υπήρχε τόσο μεγάλη καταστροφή (Μάνδρου, 2023). Εντοπίστηκαν ακόμη λανθασμένες ενέργειες και παραλείψεις στο πώς αντέδρασε η Γενική Γραμματεία

Πολιτικής Προστασίας, η Ελληνική Αστυνομία, το λιμενικό και η Αυτοδιοίκηση. Χαρακτηριστικά, δε λειτούργησε ποτέ το σύστημα «*πυροπροστασίας και πυρόσβεσης*» που είχε λάβει χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ και το είχε στην κατοχή της η Περιφέρεια ήδη οκτώ χρόνια (Σουλιώτης, 2018).

Σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων, όσοι βρίσκονταν κοντά στη θάλασσα πληροφορήθηκαν την είδηση για τη φωτιά από άλλους κατοίκους που προσπαθούσαν να φύγουν από την περιοχή. Δεν υπήρχε κάποια επίσημη προειδοποίηση για τον κίνδυνο που ερχόταν και την ανάγκη άμεσης εκκένωσης της περιοχής, με συνέπεια να μην υπάρχει ο απαιτούμενος χρόνος αντίδρασης σε αυτόν τον κίνδυνο. Λόγω αυτής της αιτίας, της έλλειψης χρόνου για την εκκένωση της περιοχής, δημιουργήθηκε πανικός και κυκλοφοριακό χάος στους δρόμους, που δυσκόλευε ακόμη περισσότερο τη διαφυγή προς ασφαλέστερες περιοχές («Πανεπιστήμιο Αθηνών: Οι δέκα λόγοι της τραγωδίας στο Μάτι», 2018).

Το πολεοδομικό σχέδιο της περιοχής αύξησε την επικινδυνότητα της πυρκαγιάς, καθώς το μικρό πλάτος των δρόμων, τα αδιέξοδα που υπήρχαν σε πολλούς από αυτούς, αλλά και η δυσκολία που υπήρχε να απομακρυνθούν από αυτούς λόγω ελάχιστων κάθετων δρόμων, αποδείχθηκε καθοριστικό και δυσκόλεψε την εκκένωση του πληθυσμού. Υπήρχαν δρόμοι που δεν κατέληγαν πουθενά ή κατέληγαν σε γκρεμούς που οδηγούσαν στη θάλασσα. Η διάταξη αυτού του σχεδίου ήταν η αιτία να παγιδευτούν πολλοί κάτοικοι και επισκέπτες της περιοχής, να μη βρίσκουν διέξοδο και τελικά να χάνουν τη ζωή τους («Πανεπιστήμιο Αθηνών: Οι δέκα λόγοι της τραγωδίας στο Μάτι», 2018).

Σύμφωνα με τη γνώμη κάποιου καθηγητή εξειδικευμένου στον τομέα των πυρκαγιών, η κυριότερη αιτία της φωτιάς στο Μάτι που στοίχισε ζωές ήταν ότι είχε αλλοιωθεί το φυσικό περιβάλλον της περιοχής και είχε αλλάξει ο τρόπος χρήσης γης. Επίσης τόνισε τη μη σωστή και ανορθόδοξη δόμηση και τη στενότητα των δρόμων που κατέληγαν σε αδιέξοδο. Για την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων θα έπρεπε να γίνεται έλεγχος στις μη νόμιμες ή στις «οριακά» και με σκοτεινούς τρόπους νόμιμες άδειες δόμησης και στις σχετικές άδειες που δίνονται για την ανέγερση κτηρίων σε καμένες περιοχές («Βασική αιτία της φωτιάς στο Μάτι "η αλλαγή χρήσης γης", λέει κορυφαίος ξένος καθηγητής», 2018).

Από την Περιφέρεια Αττικής δεν υπήρχε μέριμνα για τη συντήρηση και τον καθαρισμό της περιοχής από εύφλεκτα αντικείμενα και απορρίμματα, καθώς δεν υπήρχαν συμβάσεις με επιχειρήσεις για το σκοπό αυτό. Επίσης, οι δυο Δήμοι που εξελίχθηκε το φαινόμενο, δεν

ενήργησαν όπως είχαν υποχρέωση προληπτικά, για την εκτέλεση των κατάλληλων ενεργειών για την ελαχιστοποίηση του κινδύνου και των συνεπειών της πυρκαγιάς, καθώς δεν είχε γίνει καμία προληπτική εκκαθάριση τμήματος βλάστησης επικίνδυνης για πρόκληση πυρκαγιάς. Ακόμη, δεν πραγματοποίησαν τις απαραίτητες ενέργειες για να τεθεί σε λειτουργία το «Γενικό Σχέδιο Αντιμετώπισης Έκτακτων Αναγκών», ούτε και με βάση την υποχρέωση που είχαν έθεσαν σε λειτουργία τοπικά όργανα συντονισμού κρίσεων, που θα βοηθούσαν στην ενημέρωση της πορείας της πυρκαγιάς, ώστε να γίνει γνωστό από την έναρξη του φαινομένου η υψηλή επικινδυνότητά της και να διατεθούν περισσότερα μέσα κατάσβεσης. Την ημέρα της πυρκαγιάς, δεν ήταν σε λειτουργία τα γραφεία πολιτικής προστασίας των Δήμων, τα οποία θα συντόνιζαν και θα είχαν την απαραίτητη επικοινωνία με τους υπόλοιπους εμπλεκόμενους για την αντιμετώπιση του εν εξελίξει φαινομένου (Ξυνού, 2019).

Η πυροσβεστική, αλλά και όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς για την αντιμετώπιση του φαινομένου ενεργούσαν λανθασμένα σχετικά με τις εντολές που δίνονταν, καθώς μετά δεν επιβεβαιώνονταν από κανέναν η πραγματοποίησή τους στην πράξη. Αυτό σημαίνει ότι οι επικεφαλής έδιναν εντολές, αλλά οι ενέργειες των εντολών δεν ελέγχονταν αν έγιναν πράξη. Η διαπίστωση ήταν ότι υπήρχε μια τυπική σειρά εντολών από τους υπευθύνους, αλλά οι πράξεις στο πεδίο της πυρκαγιάς ήταν διαφορετικές. Η πυροσβεστική επίσης, δε χρησιμοποίησε κάποια σύγχρονα θαλάσσια μέσα που είχε στη διάθεσή της, τόσο για την κατάσβεση της πυρκαγιάς, όσο και για τη διάσωση πολιτών που είχαν βρεθεί στη θάλασσα (Ξυνού, 2019).

Η περίπτωση των τυπικών μόνο εντολών που συμμορφώνονται με το νόμο, χωρίς περαιτέρω έλεγχο της εφαρμογής τους συνέβαινε και στην Αστυνομία. Επίσης, κατά τη διάρκεια της πυρκαγιάς δεν αποκλείστηκε από την Αστυνομία η είσοδος οχημάτων στην περιοχή της φωτιάς στο Μάτι, κάτι που επιδείνωσε την κυκλοφοριακή συμφόρηση και τον εγκλωβισμό των οχημάτων, ενώ και κατά την έναρξη της φωτιάς δεν υπήρχε επαρκές προσωπικό της Αστυνομίας για να εκτρέψει την κυκλοφορία και να οδηγήσει τα οχήματα προς μια ασφαλή περιοχή μακριά από την πυρκαγιά. Επίσης, η κυκλοφορία των οχημάτων στην περιοχή της πυρκαγιάς διακόπηκε και λόγω της λανθασμένης εκτροπής της κυκλοφορίας που έγινε μέσα στο Μάτι, με συνέπεια να μην υπάρχει δυνατότητα διαφυγής από την περιοχή. Έτσι, ο συνδυασμός της εισόδου οχημάτων στην περιοχή, με τα οχήματα που ήδη κινούνταν ή ήταν σταθμευμένα και ο πανικός που δημιουργήθηκε προκάλεσε την

ακινητοποιήσή και το εγκλωβισμό τους στους στενούς δρόμους της περιοχής. Επιβάρυνση της κίνησης των οχημάτων προκάλεσε και η λανθασμένη απόφαση του Λιμενικού να επιτρέψει στο λιμάνι της Ραφήνας τον ελλιμενισμό δύο πλοίων που μετέφεραν και οχήματα τα οποία επιδείνωσαν την κυκλοφορία (Ξυνού, 2019).

4.2 Η σχέση της τραγωδίας με το κρατικο-εταιρικό έγκλημα

Υπεύθυνοι για την εκκένωση της κάθε περιοχής και γενικά για όλο το συντονισμό των ενεργειών της πολιτικής προστασίας είναι οι δήμαρχοι των περιοχών αυτών. Στις περιπτώσεις που τα αποτελέσματα των φαινομένων επεκτείνονται σε παραπάνω από ένα Δήμο, η αρμοδιότητα μεταφέρεται στην Περιφέρεια. Για την επικινδυνότητα της κάθε πυρκαγιάς και την εφαρμογή της προληπτικής εκκένωσης της περιοχής, μοναδικός αρμόδιος να την εισηγηθεί είναι ο υπεύθυνος για την κατάσβεση αξιωματικός της πυροσβεστικής (Ξυνού, 2019).

Μαρτυρίες στη δίκη της υπόθεσης από τον πραγματογνώμονα που διερεύνησε τα αίτια της τραγωδίας και άλλους μάρτυρες και παράγοντες της δίκης, αναφέρουν ότι αν οι κάτοικοι και οι επισκέπτες της περιοχής είχαν ειδοποιηθεί εγκαίρως, ο αριθμός των θυμάτων θα ήταν μικρότερος («Δίκη για το Μάτι: Οι δυνάμεις της Πυροσβεστικής ήταν μηδενικές», 2023). Το μέτρο της εκκένωσης οργανωμένα με την επίβλεψη κρατικών δυνάμεων μιας περιοχής που βρίσκεται σε κίνδυνο ίσχυε από το 2007, ενώ το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης (από τον τηλεφωνικό αριθμό 112) σχεδιασμένο από το 1998 και αναβαθμισμένο από το 2014 δεν λειτουργούσε, καθώς δεν είχε ενεργοποιηθεί ακόμη. Το σύστημα αυτό λειτούργησε το 2020, ενώ έπρεπε να λειτουργήσει σταδιακά από το 2014 («Δίκη για το Μάτι - Αντιστράτηγος ε.α. πυροσβεστικής: Γνώριζαν ότι έθεταν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές», 2023) και να ολοκληρωθεί το 2016 (Καρανίκας, 2024). Η μη λειτουργία του τότε, τέσσερα χρόνια πριν την τραγωδία έως το 2020, οφείλονταν στις ασάφειες και παραλείψεις της σχετικής σύμβασης («Δίκη για το Μάτι - Αντιστράτηγος ε.α. πυροσβεστικής: Γνώριζαν ότι έθεταν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές», 2023)

Η λειτουργία του συστήματος αυτού αναβάλλονταν συνεχώς, ενώ πολλές υπήρξαν και οι πολιτικές αντιπαραθέσεις για την εφαρμογή του. Στη δίκη για την πυρκαγιά, έγινε φανερό πως η μη έγκαιρη προειδοποίηση εκκένωσης της περιοχής είχε σημαντική επίδραση στον αριθμό των θυμάτων και των τραυματιών (Καρανίκας, 2024). Η αρχή για την πραγματοποίηση ενός σύγχρονου συστήματος διαχείρισης κρίσεων και εκτάκτων

γεγονότων που εντάχθηκε σε πρόγραμμα ΕΣΠΑ 2007-2013 έγινε με τη δημοσιοποίηση ανοικτού διαγωνισμού για το έργο στις 09/11/2011, με καταληκτική ημερομηνία προσφορών την 04/01/2012 και χρόνος για την πραγματοποίηση του έργου τους 19 μήνες. Τελικά, μετά από καθυστερήσεις λόγω προσφυγών, υπογράφηκε η σύμβαση το 2014 με την εταιρεία ΟΤΕ Α.Ε. (Καρανίκας, 2024).

Το 2016 και αφού υπήρχε αλλαγή κυβέρνησης, υπήρξε αναστολή της σύμβασης, καθώς αυτή δε μπορούσε να ολοκληρωθεί την περίοδο που ήταν ενεργό το πρόγραμμα ΕΣΠΑ 2007-2013, αλλά και γιατί, σύμφωνα με την απόφαση αναστολής, δεν προβλεπόταν ο απαραίτητος χώρος για την εγκατάσταση επικοινωνιακού κέντρου στην πυροσβεστική και στην αστυνομία. Στο διαγωνισμό όμως γινόταν αναφορά για τέτοια κέντρα και υπήρχε η σχετική πρόβλεψη (Καρανίκας, 2024). Παρόλα αυτά, το 2015 είχε προκηρυχθεί διαγωνισμός για τους τηλεπικοινωνιακούς χώρους και εγκαταστάσεις και κατακυρώθηκε ο ανάδοχος τέλη του ίδιου έτους, με κόστος 150.000,00 ευρώ. Η σύμβαση αυτή δεν είχε υπογραφεί ως τη δημοσίευση της αναστολής της σύμβασης το 2016. Την ίδια περίοδο πάρθηκε απόφαση για την παραλαβή της επόμενης φάσης του έργου, της δεύτερης, με επιπλέον κόστος δύο εκατομμύρια ευρώ (Καρανίκας, 2024).

Τα προβλήματα με τη δεύτερη σύμβαση ξεπεράστηκαν και το έργο εντάχθηκε στο επόμενο ΕΣΠΑ 2014-2020, αλλά η άρση της αναστολής της σύμβασης πραγματοποιήθηκε κάποιους μήνες αργότερα. Μία εβδομάδα μετά την πυρκαγιά στο Μάτι, από την Πολιτική Προστασία έγινε γνωστό ότι το ότι δεν υπήρχε ακόμη το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης οφειλόταν και στο γεγονός ότι στην αρχική σύμβαση δεν υπήρχε πρόβλεψη για μία υπηρεσία απαραίτητη για την ολοκλήρωση του έργου, αν και σε πολλά σημεία της σύμβασης γινόταν αναφορά για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών. Μετά από νομοθετική ρύθμιση το 2017 το θέμα είχε λυθεί, ενώ ένα χρόνο μετά και λίγες ημέρες πριν την φονική πυρκαγιά ξεκίνησε η τελευταία φάση του έργου, ενώ οι δοκιμές ξεκίνησαν αρχές του 2019 (Καρανίκας, 2024).

Τα εγκλήματα που «συμμετέχει» το κράτος, στα οποία είναι απαραίτητη η ύπαρξη της διαφθοράς, δύσκολα αποκαλύπτονται. Αλλά και στις περιπτώσεις που αυτό γίνεται, θα πρέπει να αναρωτηθεί ο καθένας, γιατί έγινε κάτι τέτοιο, γιατί αποκαλύφθηκε αυτό το έγκλημα; Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, αυτό γίνεται όταν κάποια πολιτική παράταξη αποκτήσει την εξουσία ή πριν την αποκτήσει και η αποκάλυψη κάποιου τέτοιου εγκλήματος ή κάποιας περίπτωσης διαφθοράς, θα της αποφέρει κάποιο κέρδος (Chambliss, 1988: 205).

Υπάρχει βέβαια ένα πρόβλημα σε αυτήν την αποκάλυψη που γίνεται για πολιτικούς σκοπούς και για την απόκτηση πολιτικού οφέλους. Αν αποκαλυφθούν τα εγκλήματα που έχει πάρει μέρος ή διευκόλυνε το κράτος ή αν αποκαλυφθεί κρατική διαφθορά σε όλη της την έκταση, αυτό θα τορπίλιζε τη «νομιμότητα» του στρεβλού πολιτικού συστήματος, κάτι που δε θα ήταν προς το συμφέρον καμίας κυβερνητικής ή άλλης παράταξης. Η λύση που δίνεται είναι ότι κάθε παράταξη αποκαλύπτει μόνο κάποια εγκλήματα και μόνο μέρος υποθέσεων διαφθοράς της αντίπαλης παράταξης (Chambliss, 1988: 206).

Η αντιπολίτευση της περιόδου της πυρκαγιάς θεώρησε τραγικό το γεγονός ότι δεν είχε αρχίσει να λειτουργεί το σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης ακόμη. Η διοίκηση της Πολιτικής Προστασίας θεώρησε ότι και η αντιπολίτευση ήταν ενήμερη για τους λόγους της καθυστέρησης οι οποίοι ήταν η ελλιπής νομοθέτηση των προδιαγραφών του συστήματος, γραφειοκρατικές καθυστερήσεις και οι αναβολές και ολιγωρίες από τους τηλεπικοινωνιακούς παρόχους (Καρανίκας, 2024).

Έτσι, οι έρευνες για τέτοια εγκλήματα, δε φτάνουν ποτέ σε βάθος ώστε να βγουν στην επιφάνεια τα δίκτυα που υπάρχουν και συνδιαλέγονται μεταξύ τους ο ιδιωτικός τομέας με το κράτος και η πολιτική με την κάθε είδους οικονομική εξουσία. Η πλήρης αποκάλυψη της αλήθειας, θα προκαλούσε ανατροπή του status quo του πολιτικού συστήματος, κάτι που δε θα το ήθελε καμία παράταξη (Stamouli, Gasparinatos, Kouroutzas, 2023: 285). Το ευτύχημα για τα πολιτικά πρόσωπα και τις παρατάξεις είναι ότι υπάρχουν αρκετά τέτοια εγκλήματα και διαφθορά ώστε καθεμία τους να έχουν την επιλογή της ποσότητας που θα αποκαλυφθεί και θα τους ωφελήσει, χωρίς να ταρακουνήσουν τα θεμέλια του σαθρού πολιτικού συστήματος (Chambliss, 1988: 207).

Σύμφωνα με τους εισαγγελείς, οι ευθύνες του τραγικού γεγονότος βαρύνουν την πυροσβεστική, την αστυνομία, την Περιφέρεια και τους αρμόδιους Δήμους, καθώς και την Πολιτική Προστασία που είχε τη συνολική εποπτεία για την αντιμετώπιση της κρίσης (Ξυνού, 2019). Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενη ενότητα για τα ΜΜΕ σε σχέση με τις περιπτώσεις διαφθοράς και τα εγκλήματα που εξετάζονται, αυτά αποτελούν καθοριστικό παράγοντα για την απόκρυψη τέτοιων φαινομένων, αφού, για λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί, είτε αυτά δεν προβάλλονται καθόλου, είτε εμφανίζονται εντελώς επιφανειακά δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή σε άλλα γεγονότα. Για παρόμοιους λόγους δεν οδηγούνται σχεδόν ποτέ στην ποινική δικαιοσύνη (Βασιλαντωνοπούλου, 2015: 73).

Στη συγκεκριμένη περίπτωση και με όσα έχουν γίνει γνωστά, δεν έχει γίνει κάποια έρευνα από τη δικαιοσύνη για τις επιπτώσεις που είχε η καθυστέρηση εφαρμογής της σύμβασης για την έγκαιρη προειδοποίηση ως πιθανός παράγοντας για την έκταση της τραγωδίας. Επίσης, δεν έχει δοθεί από τα ΜΜΕ ιδιαίτερη δημοσιότητα για την αδυναμία προειδοποίησης των πολιτών να εγκαταλείψουν έγκαιρα την περιοχή της πυρκαγιάς και το κατά πόσο αυτό οφείλεται στη σύμβαση που ενώ έπρεπε, δεν είχε πραγματοποιηθεί.

4.3 Στοιχεία διαφθοράς στην τραγωδία της πυρκαγιάς

«Η Ελλάδα είναι γεμάτη από αυθαίρετα δομημένες περιοχές όπως το Μάτι». Αυτό υποστηρίζεται από καθηγητή πανεπιστημίου και συνεχίζει λέγοντας ότι σε πολλές περιοχές, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην περιοχή της πυρκαγιάς, στο Μάτι Αττικής, κτίστηκαν κατοικίες σε δασική έκταση που πολλές από αυτές ήταν αυθαίρετες, ενώ η κατάρτιση πολεοδομικού σχεδιασμού έγινε χωρίς κάποιο συγκεκριμένο πλάνο που να μπορούσε να «βοηθήσει» σε περίπτωση κάποιου ακραίου φαινομένου (*«Η Ελλάδα είναι γεμάτη από αυθαίρετα δομημένες περιοχές όπως το Μάτι»*, 2018).

Η εκτίμηση ήταν ότι οι συνέπειες από τα θλιβερά γεγονότα του Ιουλίου του 2018 θα ήταν μικρότερες, εφόσον δεν εφαρμόζονταν και είχαν αποτραπεί αυτές οι αυθαιρεσίες. Σε πολλές περιπτώσεις ασκούνται πιέσεις προς τους αρμόδιους φορείς του δημοσίου από τους ίδιους τους πολίτες να μην υπάρξει παρέμβαση που να είναι αντίθετη από τα συμφέροντά τους, αλλά θα ήταν η πρόπουσα για το γενικότερο κοινωνικό σύνολο. Τέτοιες πιέσεις πραγματοποιούνται πολλές φορές σε πολιτικά πρόσωπα με αντάλλαγμα την υποστήριξη σε εκλογικούς αγώνες κάτι που οδηγεί σε νομιμοποιήσεις παράνομων και επικίνδυνων αυθαιρεσιών (*«Η Ελλάδα είναι γεμάτη από αυθαίρετα δομημένες περιοχές όπως το Μάτι»*, 2018). Από μελέτη που πραγματοποιήθηκε δυο χρόνια μετά, γίνεται φανερό ότι στις περιοχές της καταστροφής, οι πολεοδομικές αυθαιρεσίες έφθαναν το 25% κατά μέσο όρο. Η πλειονότητα από αυτές αφορούσε παράνομους ημιυπαίθριους χώρους, που κατά διαστήματα η κάθε Κυβέρνηση μέσω νομοθετικών πρωτοβουλιών «προσκαλούσε» τους παραβάτες να τις νομιμοποιήσουν (Ράπτης, 2021).

Στην περιοχή της πυρκαγιάς, στο Μάτι Αττικής, η δόμηση ήταν άναρχη, με συνέπεια τα μη νόμιμα ακίνητα που χτίζονταν τα προηγούμενα χρόνια να είναι περισσότερα από τα νόμιμα.

Στο δασικό χάρτη εμφανίζεται το 40% της περιοχής να βρίσκεται εντός σχεδίου πόλεως, το 43% να είναι εκτός σχεδίου, αλλά να έχει οικοδομηθεί, ενώ στο υπόλοιπο 17% περίπου, υπάρχουν αυθαίρετα κτίσματα σε δασική περιοχή. Η άναρχη ανάπτυξη της περιοχής δημιουργήθηκε από την οικοδόμηση πολυκατοικιών «με ειδικούς όρους δόμησης», από τη νόμιμη αλλά εκτός σχεδίου οικοδόμηση, ενώ αξιοσημείωτο είναι ότι είναι παράνομη όλη η δόμηση της περιοχής μετά τον παραλιακό δρόμο προς τη θάλασσα, ενώ και κάποιες μικρές λυόμενες κατοικίες που προϋπήρχαν άλλαξαν και μεταμορφώθηκαν σε μόνιμες και μεγαλύτερου μεγέθους. Ταυτόχρονα, υπάρχουν και τα πολλά αυθαίρετα, εκ των οποίων κάποια από αυτά μετά από νομοθετικές ρυθμίσεις διαφόρων κυβερνήσεων «νομιμοποιήθηκαν» (Λιάλιος, 2018).

Το γεγονός όμως αυτό, των νομιμοποιήσεων οδηγούσε στη δημιουργία νέων αυθαιρέτων, όπως αυτό έχει φανεί από την εμπειρία έπειτα από τη δημιουργία τέτοιων νόμων, που δεν είναι και λίγοι. Από το 1977 έως ένα χρόνο πριν την τραγωδία της πυρκαγιάς θεσπίστηκαν εννέα τέτοιοι νόμοι που θα «μετέτρεπαν» τις παράνομες και αυθαίρετες κατασκευές σε νόμιμες, κάτι που όμως δεν έβαλε τέλος στη δημιουργία νέων αυθαιρέτων (Λιάλιος, 2017). Το πρόβλημα όμως είναι, όπως έγινε φανερό και από την καταστροφική πυρκαγιά στο Μάτι, ότι άνθρωποι θα μπορούσαν να είχαν σωθεί αν δεν υπήρχε αυτή η άναρχη και αυθαίρετη δόμηση. Οι ευθύνες των αυθαιρέτων, δεν είναι μόνο των πολιτών που έχτισαν χωρίς άδεια κατά παράβαση της νομοθεσίας, αλλά ευθύνες βαραίνουν και τον κρατικό φορέα που έδωσε ρεύμα και νερό, τις ελεγκτικές υπηρεσίες που δεν προχώρησαν σε ελέγχους για την αποκάλυψη τέτοιων αυθαιρεσιών, αλλά και τους τοπικούς άρχοντες και τους πολιτικούς που χάριν υπόσχεσης ψήφου με αντάλλαγμα τη νομιμοποίηση δεν προχωρούσαν σε καμία λύση του προβλήματος (Μεθενίτης, 2018).

Στην περίπτωση αυτή, ξεκινώντας από τις ελεγκτικές υπηρεσίες, θα μπορούσε κάποιος να αναρωτηθεί γιατί δεν γίνονταν αυτό που έπρεπε. Έχει εξεταστεί σε προηγούμενη ενότητα η περίπτωση της γραφειοκρατικής διαφθοράς, όπου δημόσιοι λειτουργοί ενεργούν και «προσφέρουν» υπηρεσίες στους πολίτες διεκδικώντας κάποιο προσωπικό όφελος. Ίσως αυτό το γεγονός μπορεί να εξηγήσει την ανυπαρξία ελέγχου από τους κρατικούς φορείς ή την ύπαρξη υποτυπώδους ελέγχου. Βέβαια, συνδυαστικά, υπάρχει και η περίπτωση που αναφέρθηκε αμέσως παραπάνω, η «ανταλλαγή» ψήφου με την «νομιμοποίηση» της αυθαιρεσίας. Σε αυτήν την περίπτωση το συμπέρασμα είναι ότι η μη επίλυση του προβλήματος των αυθαιρέτων, οφείλεται σε ένα μεγάλο βαθμό στις πελατειακές σχέσεις

των τοπικών αρχόντων και των πολιτικών, που επιδιώκουν την ψήφο για την εκλογή ή την επανεκλογή τους με αντάλλαγμα τη μη τιμωρία όσων αυθαιρετούν. Συνεπώς, με βάση όσα έχουν αναφερθεί σε προηγούμενη ενότητα σχετικά με την πολιτική διαφθορά, βασικό στοιχείο της οποίας είναι οι πελατειακές σχέσεις (Βιδάλη, 2017: 51), το φαινόμενο δεν είναι περιστασιακό και τυχαίο που γίνεται μία ή μόνο λίγες φορές, αλλά είναι συνεχόμενο και με διάρκεια (Μαντζούφας, 2011), κάτι που εξηγεί και όλους τους νόμους που έχουν ψηφισθεί για τη «νομιμοποίηση» αυθαιρέτων όλα αυτά τα χρόνια.

Αν και για τίποτε από τα παραπάνω δε δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή, ούτε από τα ΜΜΕ ούτε από τη δικαιοσύνη, ως μία από τις πιθανές αιτίες της τραγωδίας, ωστόσο, κάποιες παρεμβάσεις στις έρευνες είδαν το φως της δημοσιότητας. Έτσι, μετά τις ανακρίσεις που πραγματοποιήθηκαν, παρουσιάστηκαν σημαντικές ενδείξεις που φανέρωναν την ελλιπή και ανεπαρκή αντιμετώπιση του φαινομένου από ανώτερους αξιωματούχους της Πυροσβεστικής και της Πολιτικής Προστασίας και θα δικαιολογούσαν την ποινική δίωξή τους. Αφού αυτό έγινε γνωστό μέσα από κάποιο δημοσίευμα και σύμφωνα με όσα γεγονότα είδαν το φως της δημοσιότητας και αφορούσαν τις ευθύνες των υπευθύνων και την ανεπαρκή διαχείριση της κρίσης τη μέρα της πυρκαγιάς, έγιναν παρεμβάσεις κατά τη διαδικασία των ερευνών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του πραγματογνώμονα του πυροσβεστικού σώματος, στον οποίο είχε ανατεθεί από την πλευρά της Δικαιοσύνης η αναζήτηση των αιτιών και πιθανών ευθυνών των προσώπων που ήταν υπεύθυνοι για την αντιμετώπιση της φωτιάς εκείνο το βράδυ. Συγκεκριμένα, ο τότε αρχηγός της Πυροσβεστικής πίεσε τον πραγματογνώμονα να μην προβεί στην αποκάλυψη πιθανών πολιτικών ευθυνών που προκάλεσαν το θάνατο τόσων ανθρώπων, αλλά να προχωρήσει σε μια τυπική, αόριστη και «γραφειοκρατική» αναφορά που να μη ρίχνει την ευθύνη σε κάποιο ή κάποια πρόσωπα, αλλά στις καιρικές συνθήκες και τη δόμηση της περιοχής («Τραγωδία στο Μάτι: Μπαράζ πολιτικών αντιδράσεων για το “Θάψ’ τα, γιατί θα σε σκίσουμε”», 2020)

Ο πραγματογνώμονας στις καταθέσεις του στον ανακριτή υποστήριζε ότι δεχόταν απειλές και πιέσεις από τον τότε επικεφαλής της πυροσβεστικής για να μην αποδοθούν, εφόσον υπάρχουν, ευθύνες σε πολιτικά πρόσωπα και στελέχη του πυροσβεστικού σώματος, ενώ τον προέτρεπε ότι θα ήταν καλύτερο να παραιτηθεί από την υπόθεση από το να αποδώσει ευθύνες όπου πρέπει. Συγκεκριμένα, του έλεγε ότι θα πάθει «μεγάλο κακό» εάν ρίξει την ευθύνη της τραγωδίας στον ίδιο ή σε πολιτικά πρόσωπα (EPT A.E., 2020).

Χαρακτηριστικά, στη μεταξύ τους συνομιλία ο τότε Αρχηγός της Πυροσβεστικής και Υπαρχηγός του σώματος την περίοδο της πυρκαγιάς, «συμβούλεψε» να «θάψει» τα στοιχεία που είχε σε βάρος προσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης και ανωτάτων αξιωματικών της πυροσβεστικής και να συντάξει ένα πόρισμα που να ρίχνει την ευθύνη της τραγωδίας σε οτιδήποτε άλλο εκτός από τα συγκεκριμένα πρόσωπα. Οι απειλές που αντιμετώπισε, εφόσον κατονόμαζε στο πόρισμά του τα πρόσωπα αυτά ως υπαίτιους της τραγωδίας, ήταν η δυσμενή μετάθεση, αλλά και η ποινική του εμπλοκή ως κατηγορούμενος μετά από καταγγελίες των προσώπων αυτών εις βάρος του για το πόρισμα. Στο διάλογο μεταξύ τους ο Αρχηγός του λέει ότι ο Υπουργός του είπε να τον καλέσει και να τον προτρέψει να μη γράψει στο πόρισμα του ότι ευθύνονται ανώτεροι αξιωματικοί της Πυροσβεστικής, ούτε η περιφερειάρχης, ούτε κάποιος δήμαρχος, ούτε κάποια υπηρεσία (Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2020).

Όπως έχει αναφερθεί, σε τέτοιες περιπτώσεις διαφθοράς και εγκλημάτων που συμμετέχει το κράτος, οι διάφοροι πολιτικοί με τα μέσα και τις γνωριμίες που διαθέτουν κάνουν προσπάθεια να αποπροσανατολίσουν τις έρευνες και να τις στρέψουν προς τα εκεί που τους εξυπηρετούν (Βιδάλη, 2017: 143). Η πολιτική διαφθορά, ως ένα έγκλημα που διαπράττεται από πολιτικούς, είναι πολύ δύσκολο να αποκαλυφθεί, αλλά ακόμη και αν γίνει αυτό, δύσκολα επιτυγχάνεται η ποινική δίωξή τους. Σε αυτό συμμετέχουν οι υπόλοιποι πολιτικοί που με αίσθημα αλληλεγγύης τις περισσότερες φορές επιτυγχάνουν την διαστρέβλωση και υποβάθμιση των πιθανών διώξεων, γεγονός που δυσκολεύει τις έρευνες, ενώ τα ΜΜΕ και διακεκριμένοι δικηγόροι συμπληρώνουν τη δυσκολία των διώξεων. Επίσης, σημαντική είναι και η «συνεισφορά» των στελεχών της δημόσιας διοίκησης που εμπλέκονται σε τέτοια εγκλήματα. Αυτά είναι τα πρόσωπα που τις περισσότερες φορές διώκονται ποινικά, αποτρέποντας με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο, εκούσια ή ακούσια τη δικαιοσύνη να φτάσει στους πραγματικούς ενόχους, τους πολιτικούς (Παπαχαλαράμπους, 2019: 143).

4.4 Η εκδίκαση της υπόθεσης

Ο γενικός γραμματέας της Πολιτικής Προστασίας την περίοδο της τραγωδίας στην τελευταία χρονικά δίκη, στο Τριμελές Εφετείο υποστήριξε ότι δεν είχε ο ίδιος καμία ευθύνη, καθώς βάσει νόμου οι τοπικοί δήμοι και η περιφέρεια έχουν την ευθύνη για την οργάνωση και την αντιμετώπιση τέτοιων συμβάντων. Οι ενέργειες πρέπει να γίνονται από τις αποκεντρωμένες διοικήσεις, αφού αυτές γνωρίζουν καλύτερα τις συνθήκες και την περιοχή

για να δράσουν αποτελεσματικά. Επίσης, ανέφερε ότι δεν είχε ευθύνη για την προληπτική εκκένωση της περιοχής, αλλά η ευθύνη ήταν του επικεφαλής της Περιφέρειας, εφόσον υπήρχε εισήγηση να γίνει κάτι τέτοιο από την Πυροσβεστική. Υποστήριξε ακόμη ότι η Πυροσβεστική ήταν αρμόδια να ενημερώσει τους πολίτες για πιθανή προληπτική απομάκρυνσή τους και όχι η υπηρεσία του («Δίκη για το Μάτι: Ακόμη και σήμερα δεν γνωρίζουμε τι πραγματικά έγινε», 2025).

Ο τότε υπαρχηγός της Πυροσβεστικής υποστήριξε ότι δεν είχε επιχειρησιακή αρμοδιότητα, αλλά διοικητικό ρόλο στην υπηρεσία και ότι υπεύθυνος για να εισηγηθεί την εκκένωση της περιοχής ήταν ο αρμόδιος αξιωματικός που ήταν παρών στη πυρκαγιά. Επίσης, αρμόδιος για τη διαχείριση των εναέριων μέσων ήταν ο Αρχηγός του σώματος και όχι ο υπαρχηγός («Δίκη για το Μάτι: Ο υπαρχηγός της Πυροσβεστικής «ρίχνει» τις ευθύνες στον αρχηγό - Τι είπε για τις εκκενώσεις», 2025) .

Η τότε περιφερειάρχης της περιοχής που εξελίχθηκε η πυρκαγιά, κατηγορήθηκε ότι ως αρμόδια για την εκκένωση προληπτικά της περιοχής δεν προχώρησε στο μέτρο αυτό. Όπως έχει αναφερθεί, αυτό είναι υποχρέωση της Περιφέρειας εφόσον υπάρχει εισήγηση για κάτι τέτοιο από τον αρμόδιο αξιωματικό της πυροσβεστικής. Στη δίκη υποστήριξε ότι κατηγορήθηκε χωρίς λόγο, καθώς αυτή η εισήγηση «χάθηκε», δεν υπήρξε ποτέ και δεν ήταν αληθές ότι η πυροσβεστική έκανε την εισήγηση. Επίσης, το γεγονός ότι είναι ένα πολιτικό πρόσωπο ήταν η αιτία για την κατηγορία αυτή η οποία βασίστηκε στο ψέμα. Με αυτόν τον τρόπο ισχυρίστηκε ότι θα εμφανιζόταν στην κοινωνία ότι αποδόθηκε αντικειμενική και αμερόληπτη δικαιοσύνη (Δίκη για την τραγωδία στο Μάτι: Οι πολιτικές ευθύνες δεν μπορούν να κρυφτούν, 2025).

Πριν ακόμη τη διαδικασία της δίκης, μεγάλη «συζήτηση» υπήρξε και για το ποιο θα ήταν το κατηγορητήριο για τους υπεύθυνους της τραγωδίας, αν θα κατηγορηθούν για κακούργημα ή μόνο για πλημμέλημα. Μάταια τελικά οι συγγενείς των θυμάτων περίμεναν να αναβαθμιστούν οι κατηγορίες σε κακούργηματα (Παπαδόπουλος, 2024). Στην πρωτόδικη απόφαση, έξι από τους κατηγορούμενους κρίθηκαν ένοχοι, με κανέναν από αυτούς να μην ανήκει στην τοπική αυτοδιοίκηση (Παπαδόπουλος, 2024). Οι τέσσερις από αυτούς ήταν στελέχη της πυροσβεστικής υπηρεσίας, ο ένας ήταν ο επικεφαλής του Ενιαίου Συντονιστικού Κέντρου Επιχειρήσεων και ο τελευταίος ήταν ο πολίτης που ήταν ο υπεύθυνος για την έναρξη της πυρκαγιάς. Κατά τη διάρκεια της δίκης και στο άκουσμα της

απόφασης έντονες ήταν οι αντιδράσεις και οι αποδοκιμασίες των πολιτών και των συγγενών των θυμάτων («6 ένοχοι και 15 αθώοι στη δίκη για το Μάτι», 2024).

Μετά την πρωτόδικη απόφαση της δικαιοσύνης, οι πολίτες που βρέθηκαν στην περιοχή το απόγευμα της πυρκαγιάς και οι συγγενείς των θυμάτων, εξέφρασαν την απογοήτευσή τους για το αποτέλεσμα της δίκης. Η ελπίδα τους ήταν ότι το κράτος, οι κρατικοί αξιωματούχοι που είχαν την ευθύνη της αντιμετώπισης του φαινομένου εκείνο το βράδυ, θα αναλάμβανε ο καθένας τις ευθύνες του. Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς του κράτους κλονίστηκε όχι μόνο με τη συγκεκριμένη απόφαση, αλλά και για όσα έγιναν ή δεν έγιναν όλο το χρονικό διάστημα από την ημέρα της καταστροφής έως την περίοδο της δίκης (Παπαδόπουλος, 2024).

Κατά την εκδίκαση της έφεσης, η εισαγγελέας ζήτησε να κηρυχθούν ένοχοι αξιωματούχοι της Πυροσβεστικής, αλλά και πολιτικοί παράγοντες της τοπικής αυτοδιοίκησης όπως η περιφερειάρχης Αττικής και ο δήμαρχος της περιοχής που εξελίχθηκε η τραγωδία, καθώς και ο γραμματέας της πολιτικής προστασίας («Δίκη για την Εθνική τραγωδία στο Μάτι: Βαριές ευθύνες καταλόγισε η εισαγγελέας σε κρατικούς αξιωματούχους και αυτοδιοικητικούς», 2025). Η απόφαση τελικά του εφετείου ήταν η ενοχή των δέκα από τους εικοσιένα κατηγορούμενους. Εκτός από τον άνθρωπο που ήταν υπεύθυνος για την έναρξη της πυρκαγιάς, ένοχοι κρίθηκαν έξι στελέχη της πυροσβεστικής υπηρεσίας, από την πολιτική προστασία ο γενικός γραμματέας της και ο επιχειρησιακός διευθυντής της και τέλος, όπως και στην πρωτόδικη απόφαση, ο επικεφαλής του Ενιαίου Συντονιστικού Κέντρου Επιχειρήσεων. Αντίθετα, όπως και πρωτόδικα, αθώωθηκαν όλοι οι πολιτικοί της τοπικής αυτοδιοίκησης, περιφερειάρχης και δήμαρχοι («Μάτι: Ένοχοι οι 10 από 21 κατηγορούμενους – Αθώα η Ρένα Δούρου», 2025).

Μία δικηγόρος των συγγενών των θυμάτων, που εκφράζει και την άποψη πολλών πολιτών, έκανε αναφορά στο γεγονός ότι σε άλλες υποθέσεις έχουν ασκηθεί διώξεις για κακουργήματα και στην περίπτωση της πυρκαγιάς στο Μάτι, όπου κάηκαν 104 άνθρωποι οι κατηγορίες ήταν πλημμελήματα. Επίσης, στάθηκε και στην αθώωση πολιτικών προσώπων και την «αιτιολόγησε» κάνοντας λόγο ότι αυτό έγινε για να μην θιγούν οι πολιτικοί σε άλλη τραγωδία που συνέβη πρόσφατα στη χώρα μας («Μάτι: Ένοχοι οι 10 από 21 κατηγορούμενους – Αθώα η Ρένα Δούρου», 2025).

Όπως έχει γίνει αναφορά σε προηγούμενη ενότητα, η δημιουργία δικτύων που συμμετέχουν πρόσωπα που παίρνουν μέρος σε πράξεις διαφθοράς, αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο των πολιτικών. Μέσα από αυτά τα δίκτυα καλύπτουν ενέργειες διαφθοράς που διαπράττουν χωρίς να υπάρχει τιμωρία για αυτούς (Πανούσης, 2012). Σε υποθέσεις πολιτικής διαφθοράς, εκτός από την εξυπηρέτηση ορισμένων προσώπων που είναι αποτέλεσμα πελατειακών σχέσεων και της κατάχρησης εξουσίας, υπάρχει και η χρήση μιας άτυπης προστασίας τους από τις ποινικές διώξεις (Γασπαρινάτου, 2019: 163).

Συμπεράσματα - Διαπιστώσεις

Η διαφθορά, όπως έχει αναφερθεί, μπορεί να τυποποιηθεί με διάφορες μορφές στο ποινικό δίκαιο, αλλά υπάρχουν και πολλές περιπτώσεις που πράξεις διαφθοράς δεν τυποποιούνται σε νόμο. Η δεύτερη περίπτωση, στην οποία αναπτύσσεται το φαινόμενο και επηρεάζει αρνητικά τη λειτουργία της δημοκρατίας, συμπεριλαμβάνει πολλαπλές δραστηριότητες διαφόρων κρατικών και ιδιωτικών φορέων, όπου μέσα από την κατάχρηση εξουσίας, ο κάθε συμμετέχων προσδοκά το προσωπικό του όφελος (Stamouli, Gasparinatos, Kouroutzas, 2023: 262).

Όπως έχει αναφερθεί, η διαφθορά δεν αποτελεί μόνο μια απλή απόκλιση ενός ατόμου, αλλά έχει δομικά χαρακτηριστικά, τα οποία και αναδεικνύονται με κάθε λεπτομέρεια στα κρατικο-εταιρικά εγκλήματα (Stamouli, Gasparinatos, Kouroutzas, 2023: 263). Έτσι, η διαφθορά αποτελεί ένα βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη τέτοιων εγκλημάτων, τα οποία δημιουργούνται από την εμπλοκή και «συνεργασία» ιδιωτών επιχειρήσεων και κρατικών υπηρεσιών και οργανισμών, οι οποίοι έχουν τους ίδιους στόχους. Η διαφθορά συνεπώς, σε αυτήν την περίπτωση, είναι το αποτέλεσμα των σχέσεων που υπάρχουν μεταξύ των διαφορετικών θεσμών της κοινωνίας και δεν είναι απόρροια μόνο μίας ή περισσότερων μεμονωμένων παραβατικών συμπεριφορών (Stamouli, Gasparinatos, Kouroutzas, 2023: 263).

Μέσα από όλες αυτές τις διαδικασίες των κοινών στόχων και συμφερόντων των επιχειρήσεων με το κράτος, δημιουργείται μια «κανονικοποίηση» της διαφθοράς, η οποία εξορθολογίζεται μέσα στην κοινωνία και παράλληλα ενσωματώνεται και εντάσσεται σε κρατικούς θεσμούς και στην κοινωνία σε τέτοια κλίμακα που πλέον θεωρείται ως βασική προϋπόθεση για την πολιτική, κοινωνική και οικονομική λειτουργία. Μέσα από αυτές τις πολύπλοκες διεργασίες, η διαφθορά απομακρύνεται προοδευτικά από τον επιβλαβή χαρακτήρα της που αφορά την καταπάτηση και προσβολή δικαιωμάτων και εμφανίζεται ως μια απλή φυσιολογική και καθημερινή λειτουργία (Stamouli, Gasparinatos, Kouroutzas, 2023: 263).

Η ευθύνη της κοινωνίας παίζει σημαντικό ρόλο για την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Όλοι πρέπει να συμμετέχουν σε αυτό, ενώ αυτή η μάχη έχει διάρκεια και απαιτείται υπομονή και επιμονή. Η διαφθορά έχει εξαπλωθεί σε όλη την κοινωνία, σε όλους τους τομείς της

οικονομίας και δεν είναι ένα «προνόμιο» που έχουν μόνο οι πολιτικοί και οι δημόσιοι λειτουργοί (Καρκατσούλης, 2015: 65).

Οι σχέσεις του κράτους με τις επιχειρήσεις γίνονται ολοένα και σε μεγαλύτερο βαθμό συμβιωτικές, κάτι που οδηγεί στην οργανωμένη καθημερινή διάπραξη εγκλημάτων και την πρόκληση συνεχώς αυξανόμενης κοινωνικής βλάβης. Τα όρια ανάμεσα στα συμφέροντα του κράτους και τα αντίστοιχα των επιχειρήσεων έχουν γίνει εξαιρετικά δυσδιάκριτα, καθώς οι στόχοι των στελεχών του κράτους και των επιχειρήσεων είναι στενά συνδεδεμένοι, κάτι το οποίο γίνεται φανερό και με τη συχνότητα που τα στελέχη αυτά εναλλάσσονται στις ανώτερες θέσεις του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Συνεπώς, η αποτυχία να ελεγχθούν οι έκνομες πράξεις των επιχειρήσεων από το κράτος είναι το αποτέλεσμα του πως γίνεται αντιληπτή η διακυβέρνηση και η οικονομική πολιτική, που στηρίζεται στην κοινή αντίληψη της άνευ ορίων και προϋποθέσεων μεγιστοποίηση κέρδους (Stamouli, Gasparinatos, Kouroutzas, 2023: 284).

Το κρατικο-εταιρικό έγκλημα έχει συστημικό χαρακτήρα, έχει επικρατήσει αυτή η γενική ανομική κατάσταση και έχει επεκταθεί σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά πρέπει να αντιμετωπιστεί και να ελαχιστοποιηθούν αν όχι να εξαλειφθούν οι συνέπειές του (Γεωργούλας, 2019: 60). Μια πρώτη λύση που προτείνεται είναι να δημιουργηθεί ποινικό δικαστήριο που να έχει αποκλειστική αρμοδιότητα σε τέτοιου είδους εγκλήματα. Λόγω του γεγονότος ότι η ροπή προς την εγκληματικότητα είναι στη φύση των επιχειρήσεων, προτείνεται να εκλείψουν κάθε είδους προνόμια, πολιτικά και οικονομικά, που τους έχουν παραχωρηθεί και τους δίνουν το δικαίωμα να ενεργούν χωρίς το φόβο πιθανής τιμωρίας τους. Επίσης, η συμβίωση κράτους και ιδιωτικού τομέα δεν είναι κάτι στατικό και μόνιμο, αλλά εξελίσσεται και θα πρέπει να συνεχίσει αλλά και να ενταθεί κάθε είδους κριτική και αμφισβήτηση αυτής της σχέσης που οδηγεί στο κρατικο-εταιρικό έγκλημα (Γεωργούλας, 2019: 61).

Βιβλιογραφία

Ακολουθούν οι βιβλιογραφικές αναφορές (πηγές) της Εργασίας.

Ελληνόγλωσσες

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). *Λευκά Κολλάρια και Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική Βλάβη και Αντεγκληματική Πολιτική*. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2015). Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα: εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί, σε Καρύδης, Β. και Χουλιάρας, Α., (επιμ.), *Ηθικοί πανικοί, εξουσίες και δικαιώματα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Βιδάλη, Σ. & Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2017) *Πέρα από τα όρια, Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Γασπαρινάτου, Μ. (2019). Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, σελ.157-184. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Γεωργούλας, Σ. (2018). Κρατικό - Εταιρικό Έγκλημα: παραδείγματα στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα», στο: Αρτινοπούλου, Β., κ.ά. (επιμ.), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος, 50 χρόνια Howard Becker “Whose Side Are We On?”*, Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Αθήνα 24-27 Μαΐου 2016. Αθήνα: ΕΕΜΕΚΕ.

Γεωργούλας, Σ. (2019). Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικό-επιχειρηματικό έγκλημα. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, σελ. 41-62. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2014) (επιστ. επιμ.). *Οικονομικό Έγκλημα και Διαφθορά στο Δημόσιο Τομέα. Τόμ. Ι. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*. Αθήνα: Εκδ.Σάκκουλας.

Καλλίρης, Κ. (2016). Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους θεσμικής κρίσης. Στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη*, Α' τόμος, σελ. 797-827. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα.

Καρανίκας, Χ. (2024). Φωτιά στο Μάτι - 112: Ο “κυκεώνας” καθυστερήσεων για το σύστημα που θα έσωζε ζωές, εάν.... Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.antenna.gr/ereynes/article/4/911631/fotia-sto-mati-112-o-kykeonas-kathysteriseon-gia-to-systima-poy-tha-esoze-zoes-ean-->

Καρκατσούλης, Π. (2015). Διαφθορά και διακυβέρνηση. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, Τόμ. 15, 45-72. doi: <https://doi.org/10.12681/sas.592>

Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χ. (2019). Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, σε Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, & Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των Ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ. Σελ. 185-209.

Κουρούτζας, Χ. (2019). Το έγκλημα αποδίδει; Κρατικά-εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα, στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν., Παπαχαλαράμπους Χ., *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Κουτζαμάνη, Ε. (2016). Διαφθορά και Φοροδιαφυγή. Στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη*, Α' τόμος, σελ. 726-734. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα.

Λάζος, Γ. (2005). *Διαφθορά και Αντιδιαφθορά*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λιάλιος, Γ. (2017). Εννέα νόμοι από το 1977 δεν έβαλαν φρένο στην παράνομη δόμηση. Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.kathimerini.gr/society/924136/ennea-nomoi-apo-to-1977-den-evalan-freno-stin-paranomi-domisi/>

Λιάλιος, Γ. (2018). Μάτι, ένα πολεοδομικό αλαλούμ. Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.kathimerini.gr/society/977366/mati-ena-poleodomiko-alaloym/>

Μάνδρου, Ι. (2023). Αν είχαμε εναέρια μέσα, θα ελεγχόταν η φωτιά στο Μάτι. Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.kathimerini.gr/society/562448392/an-eichame-enaeria-mesa-tha-elegchotan-i-fotia-sto-mati/>

Μαντζούφας, Π. (2011). Ο λόγος περί διαφθοράς και η ποινική ευθύνη των υπουργών. Ανακτήθηκε στις 5 Μαΐου 2025 από: <https://www.constitutionalism.gr/2154-o-logos-peri-diaftoras-kai-i-poiniki-eytyni-twn-yp/>

Μεθενίτης, Π. (2018). Αυθαίρετα: Μια παλιά ιστορία... Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.news247.gr/sthles/afthaireta-mia-palia-istoria/>

Νόμος 2957/2001, Κύρωση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για Θέματα αστικού Δικαίου περί Διαφθοράς, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Α΄ 260/12-11-2001).

Ξυνού, Α. (2019). Πόρισμα για το Μάτι: Τα τραγικά λάθη που οδήγησαν στο θάνατο 100 πολιτών. Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.news247.gr/ellada/porisma-gia-to-mati-ta-tragika-lathi-pou-odigisan-sto-thanato-100-politon/>

Πανούσης, Ι. (2016). Τα σύγχρονα Μέσα Επικοινωνίας και Ενημέρωσης στη διαχείριση της διαφθοράς. Στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη*, Α΄ τόμος, σελ. 735-748. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα.

Πανούσης, Ι. (2012). Από την πολιτική εξουσία στην οργανωμένη διαφθορά. Ανακτήθηκε στις 5 Μαΐου 2025 από: <https://giannispansousis.gr/politics/talks/i394/>

Παπαδόπουλος, Γ. (2024). Μάτι: «Με την απόφαση επιβραβεύθηκε η μη ανάληψη ευθύνης». Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.kathimerini.gr/society/563005081/mati-me-tin-apofasi-epivraveythike-i-mi-analipsi-eythynis/>

Παπαχαλαράμπους, Χ. (2019). Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν., Παπαχαλαράμπους, Χ., (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*, σελ. 139-153. Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Πρόντζας, Δ. (2018). Κατανοώντας τη διαφθορά. Στο Λαμπροπούλου, Ε., Παπαμιχαήλ, Σ., Παναγιώτης Σχίζας, Π., (επιμ.), *Σύγχρονες τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, σελ. 382-407. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ.

Πρόντζας, Δ. (2023). *Το φαινόμενο της Διαφθοράς*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.

Πρόντζας, Δ. (2013). *Διαφθορά και κοινωνία*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.

Ράικος, Δ. (2006). *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά από την σκοπιά του Διοικητικού Δικαίου*. Αθήνα – Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα.

Ράπτης, Χ. (2021). Μάτι: Αποκλειστικά στο in.gr μια εργασία για τα αίτια της τραγωδίας. Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.in.gr/2021/07/23/greece/mati-apokleistika-sto-gr-mia-ergasia-gia-ta-aitia-tis-tragodias/>

Σουλιώτης, Γ. (2018). Τα αίτια της τραγωδίας στο Μάτι. Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.kathimerini.gr/society/990053/ta-aitia-tis-tragodias-sto-mati/>

Σπινέλλης, Δ. (2013). Η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία, *Ποινικά Χρονικά*, 1/2013, σ. 4-13.

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2012). Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: Νεότερες εξελίξεις στην ΕΕ, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 1/2012, σ. 38-49.

Τέντες, Ι. (2016). Η αναγκαιότητα μίας εθνικής στρατηγικής κατά της Διαφθοράς. Στο Γασπαρινάτου Μ. (επιμ.), *Εγκλημα και Ποινική Καταστολή σε Εποχή Κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Στέργιο Αλεξιάδη*, Α' τόμος, σελ. 721-725. Αθήνα: Εκδ. Σάκκουλα.

Ξενόγλωσσες

Amundsen, I. (1999). Political Corruption: An Introduction to the Issues. Working Paper, 99:7. Bergen: Chr. Mickelsen Institute.

Chambliss, W. (1978/1988). *On the Take*. Second edition, Indiana University Press: Bloomington & Indianapolis).

Corruption perceptions index 2024 (2025). Transparency International. Ανακτήθηκε στις 26 Μαΐου 2025 από: <https://transparency.gr/wp-content/uploads/2025/02/CPI2024.pdf>

Dimant, E. & Tosato, G. (2016). Causes and Effects of Corruption: What has Past Decade's Research Taught us? A Survey, σελ.335-356. doi: 10.13140/RG.2.1.4784.0888

Dimant, E. & Schulte, T. (2016). The Nature of Corruption: An Interdisciplinary Perspective, σελ. 53-72. doi: 10.1017/S2071832200019684

Georgoulas, E. (2017). State-corporate crime in Greece, in the era of memoranda, στο Spinellis, C., Theodorakis, N., Billis, E., Papadimitrakopoulos, G. (eds): *Europe in crisis: Crime, criminal Justice and the way forward, Essays in hono of Nestor Kourakis*, Vol.II: Essays in English, German, French and Italian. Αθήνα: ANT. SAKKOULAS PUBLISHERS, pp. 527-548.

Green, P., & Ward, T. (2004). Defining the State as Criminal. Στο *State Crime: Governments, Violence and Corruption*, σελ. 1–10. Virginia: Pluto Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt18fs3bm.4>

Green, P. & Ward, T. (2004). Corruption as State Crime. Στο *State Crime: Governments, Violence and Corruption*, σελ. 11-27. Virginia: Pluto Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt18fs3bm.5>

Green, P., & Ward, T. (2004). State-Corporate Crime. Στο *State Crime: Governments, Violence and Corruption*, σελ. 28–51. Virginia: Pluto Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt18fs3bm.6>

Glossary of statistical terms (2002). OECD. Ανακτήθηκε στις 28 Μαΐου 2025 από: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/09/oecd-glossary-of-statistical-terms_g1gh9ad7/9789264055087-en.pdf

Jain, A.K. (2001). Corruption: A Review. *Journal of Economic Surveys*, 15: σελ. 71-121. <https://doi.org/10.1111/1467-6419.00133>

Kaufmann, D. (2005). *Myths and Realities of Governance and Corruption*, World Bank. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/8089/1/myths_realities_gov_corruption.pdf

Michalowski, R., & Kramer R. (2007). State-Corporate Crime and Criminological Inquiry Στο *International Handbook of White Collar and Corporate Crime* (p.p. 200-222). Irvine: Springer.

Rothe, D., L., and Kauzlarich, D. (2016). *Crimes of the Powerful*. Λονδίνο & Ν. Υόρκη: Routledge.

Stamouli, E., Gasparinatos, M. & Kouroutzas, C. (2023). Corruption as state-corporate crime: the example of the health sector in Greece, *Trends Organ Crim*, vol. 26, no. 3, 2023, pp.258–292, <https://doi.org/10.1007/s12117-022-09479-6>.

Tombs, S., (2012). State-corporate symbiosis in the production of crime and harm, *State crime*, 1.2 (Autumn 2012), pp. 170-195.

Διαδικτυακές Πηγές

6 ένοχοι και 15 αθώοι στη δίκη για το Μάτι (29 Απριλίου 2024). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://dasarxeio.com/2024/04/29/135858/>

6 χρόνια από την τραγωδία στο Μάτι (23 Ιουλίου 2024). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.athensvoice.gr/epikairoti/ellada/860666/san-simera-23-iouliou-2018-i-foniki-purkagia-sto-mati/>

Βασική αιτία της φωτιάς στο Μάτι «η αλλαγή χρήσης γης», λέει κορυφαίος ξένος καθηγητής (4 Αυγούστου 2018). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.protothema.gr/greece/article/810515/vasiki-aitia-tis-fotias-sto-mati-i-allagi-hrisis-gis-apokaluptei-korufaios-xenos-kathigitis/>

Διεθνής διαφάνεια Ελλάς [δελτίο τύπου] (13 Ιανουαρίου 2025). Ανακτήθηκε 26 Μαΐου 2025 από

https://transparency.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CF%82_cpi2024_%CE%B4%CE%B5%CE%BB%CF%84%CE%AF%CE%BF-%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF/

Δίκη για την Εθνική τραγωδία στο Μάτι: Βαριές ευθύνες καταλόγισε η εισαγγελέας σε κρατικούς αξιωματούχους και αυτοδιοικητικούς (13 Μαρτίου 2025). Ανακτήθηκε στις 02

Ιουνίου 2025 από: <https://www.ertnews.gr/roi-idiseon/diki-gia-tin-ethniki-tragodia-sto-mati-varies-eythynes-katalogise-i-eisaggeleas-se-kratikus-aksiomatouxous-kai-aytodioikitikous/>

Δίκη για την τραγωδία στο Μάτι: Οι πολιτικές ευθύνες δεν μπορούν να κρυφτούν (26 Φεβρουαρίου 2025). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.alt.gr/diki-gia-tin-tragodia-sto-mati-oi-polit/>

Δίκη για το Μάτι: Ακόμη και σήμερα δεν γνωρίζουμε τι πραγματικά έγινε (19 Φεβρουαρίου 2025). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.naftemporiki.gr/society/1917626/diki-gia-to-mati-akomi-kai-simera-dengnorizoyme-ti-pragmatika-egine/>

Δίκη για το Μάτι - Αντιστράτηγος ε.α. πυροσβεστικής: Γνώριζαν ότι έθεταν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές (24 Απριλίου 2023). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.lifo.gr/now/greece/diki-gia-mati-antistratigos-ea-pyrosbestikis-gnorizan-oti-ethetan-se-kindyno-anthropines>

Δίκη για το Μάτι: Οι δυνάμεις της Πυροσβεστικής ήταν μηδενικές (16 Μαΐου 2023). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.lifo.gr/now/greece/diki-gia-mati-oi-dynameis-tis-pyrosbestikis-itan-midenikes-leei-ypallilos-stin-politiki>

Δίκη για το Μάτι: Ο υπαρχηγός της Πυροσβεστικής «ρίχνει» τις ευθύνες στον αρχηγό -Τι είπε για τις εκκενώσεις (13 Ιανουαρίου 2025). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.iefimerida.gr/ellada/diki-gia-mati-yparhigos-pyrosbestikis-rihnei-eythynes>

EPT A.E. (21 Ιουλίου 2020). *Μάτι - Αποκαλυπτικές οι καταθέσεις του εμπειρογνώμονα* [βίντεο]. Youtube. Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.youtube.com/watch?v=Tk0CMoyEuxc>

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (19 Ιουλίου 2020). *Τραγωδία στο Μάτι: Τα ντοκουμέντα της συγκάλυψης* [βίντεο]. Youtube. Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.youtube.com/watch?v=npNqo3b28lc>

Καθηγητής ΕΜΠ: «Η Ελλάδα είναι γεμάτη από αυθαίρετα δομημένες περιοχές όπως το Μάτι» (26 Ιουλίου 2018). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από:

<https://www.lifo.gr/now/greece/kathigitis-emp-i-ellada-einai-gemati-apo-aythaireta-domimenes-periohes-opos-mati>

Μάτι: Ένοχοι οι 10 από 21 κατηγορούμενους – Αθώα η Ρένα Δούρου (3 Ιουνίου 2025). Ανακτήθηκε στις 07 Ιουνίου 2025 από: <https://www.naftemporiki.gr/society/1964046/mati-enochoi-oi-10-apo-21-katigoroymenoys-athoa-i-rena-doyroy/>

Πανεπιστήμιο Αθηνών: Οι δέκα λόγοι της τραγωδίας στο Μάτι (26 Ιουλίου 2018). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.lifo.gr/now/greece/panepistimio-athinon-oi-deka-logoi-tis-tragodias-sto-mati>

Πώς ξεκίνησε η φωτιά στο Μάτι: Βίντεο ντοκουμέντο από τη μέρα της τραγωδίας (23 Ιουλίου 2024). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.star.gr/eidiseis/san-simera/662503/fwtia-sto-mati-pws-xekinhse-h-pyrkagia-104-oi-nekroi>

Τραγωδία στο Μάτι: Μπαράζ πολιτικών αντιδράσεων για το «Θάψ’ τα, γιατί θα σε σκίσουμε» (19 Ιουλίου 2020). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.ethnos.gr/Politics/article/116108/tragodiastomatimparazpolitikonantidraseongiatothapse28099tagiatithaseskisoyme>

Φωτιά στο Μάτι: Το χρονικό της τραγωδίας με τους 104 νεκρούς (29 Απριλίου 2024). Ανακτήθηκε στις 02 Ιουνίου 2025 από: <https://www.lifo.gr/now/greece/fotia-sto-mati-hroniko-tis-tragodias-me-toys-104-nekroys>

What is public sector corruption (2011). Transparency International. Ανακτήθηκε στις 5 Μαΐου 2025 από: <http://blog.transparency.org/2011/12/02/what-is-public-sector-corruption/>

What is corruption? Transparency International. Ανακτήθηκε στις 28 Μαΐου 2025 από: <https://www.transparency.org/en/what-is-corruption/>

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.